

במה תורנית

מתורתם של אברכי השכונה - גני איילון לוד

תוכן העניינים

גנוזות

מתוך מכתב ממרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל
הקדמת ירחון כנסת ישראל

מדברי סופרים

מורינו הרב שליט"א – התקשרות הלומד לתורה"ק ע"י כתיבה
הגאון רבי ישראל משה בלוי שליט"א – לאו ד'פן תשכח' במי שלא כותב את חידושיו.
הגאון רבי שלמה אלימלך שליט"א – בשבח מעלת כתיבת חידושי תורה.
הגאון רבי ישראל טופורוביץ שליט"א – במעלת כתיבת חידושי תורה.
הגאון רבי שמואל איזמן שליט"א – חיוב כתיבת חידושי תורה, וענין לימוד תורה בשבת.
הגה"צ ר' חיים שלום ויספיש שליט"א – המעלה אינה נמדדת לפי התוצאה אלא לפי המאמץ הנדרש להגיע אליה.
הגאון רבי מרדכי יונתן וייס שליט"א – בגדרי בעלות על חידו"ת.

עט סופר

דבר המערכת – היחס בין הטרחה לתוצאה.
אז נדברו – כתיבת חידושי תורה - למעיישה....
מקולמוסו של עורך – חידו"ת ומעלתם.
מחשבה אחת – וכתבתם - לאורך זמן.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת

היחס בין הטרחה לתוצאה

בפרשת השבוע אומר הקב"ה לישראל "ועתה ישראל מה ה' אלוהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוהיך" ובגמ' ברכות ל"ג ע"ב הקשו אטו יראה מילתא זוטרתא היא, ותירצו שבאמת אצל משה זו מילתא זוטרתא, אך תמהו הרבה מהמפרשים, שאמנם אצל משה היא מילתא זוטרתא אך כיצד אומר מרע"ה לישראל דבר שאצלו הוא קל שגם הם יקיימו אע"פ שאצלם אי"ז קל כ"כ.

והמשיל הגאון מהר"מ שיק בספרו עה"ת דהנה שני בני אדם האחד בנה בית גדול ורחב ידיים אך מחומר חלש והבית מט ליפול ושילם עליו אלף זהובים, לעומתו חבירו רכש את ביתו בעשרת אלפים זהובים, אך מנגד לחבירו שבנה בית מט ליפול הוא קנה בירה גדולה מיוסדת ומתוקנת בצורה יפה והרבה שדות וכרמים השייכים לה ששוויה נערך בעשרת אלפים ריבוא, והנה המתבונן מן הצד ומשער את גודל ההשקעה שהשקיע הראשון לעומת השני, נראה כי השני שילם יקר יותר מהראשון עשרת מונים, אך האמת בזה שהשני שרכש את הבירה המתוקנת בעשרת אלפים זהובים הרי עשה את עסקת חייו ורכש במחיר אפסי בירה יקרת ערך, ונחשבת רכישתו שקנה בזול הרבה יותר מאשר הראשון שקנה בית באלף זהובים ששוויו שווה ערך למחיר ששילם או פחות הימנו.

וע"ז ביאר את הנמשל, דבאמת התורה והיראה קשה להשגה, וכפסוק באיוב, "לא יערכנה כסף וזהב וכו', וכבמשלי אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' וגו', ורק בטורח וביגיעה יכול להשיג תורה ויראה, ויגעת ומצאת תאמין כמגילה דף ו' ע"ב.

אמנם כל זה אם נעריך את הטורח והיגיעה כלפי טרחה ויגיעה אחרת, הרי שטרחה להשגת התורה (שהיא היא היראה, היינו שע"י השגת התורה ה"ה משיג את היראה כאמרם יראת ה' היא חכמה, וחכמה היינו חכמת התורה) רבה היא מאד ובלעדי זאת היגיעה קשה היא לא יוכל להשיגה.

אולם כאשר נעריך את הטרחה לעומת התוצאה שנשכר על ידה, בזה הערכה תהיה שונה, שלעומת רוב ההשגה שמשיג ע"י טרחתו ה"ה משיג עשרת מונים, ומשכך לא תהיה היגיעה נחשבת בעיניו כלל.

והרי אמרו כל העוסק בתורה לשמה זוכים לדברים הרבה, ומגדלתו ומרומתו על כל המעשים ותגיבה אותו על כל הנבראים, וכן מה שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שי עולמות, וע"י שישם הלומד נגד עיניו מאמרי חז"ל אלו יקל עליו דרכו, כי אינו טורח להשגת ענין כל שהו שהינו שווה ערך לטרחתו, אלא במה שטורח ה"ה משיג עשרת מונים יתר על רחתו ומשכך לא נחשבת טרחתו עליה כלום.

ואדרבה טרחתו לשם עוה"ז אפי' מעט תהיה עבורו לטרחא גדולה כי הרי בטרחה זו יכול להשיג הרבה יותר בזה שיטרח בתורה עצמה.

ועפ"ז ביאר המהר"מ שיק את דברי הגמ' כתשובה לקו' אטו יראה מילתא זוטרתא היא, תירצו אין לגבי משה, והיינו שמרע"ה ראה את חשיבות התורה והמצוות ואת היחס של הטרחה שצריך לטרוח בשבילה, אמר להם לישראל דטרחה זו כלפי השכר שישכרו ממנו היא בבחינת 'מה' דאינה נחשבת לכלום כלפי שכר שזוכה בזה שלומד את התורה הקדושה.

וע"ז המשילו חז"ל שם בגמ' "דאמר ר' חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול" (עי"ש מה שביאר המהר"ם שיק), וניתן לומר שבזה שיכול להשיג את התורה ע"י מאמץ שאינו נחשב ה"ה ככלי גדול ויש לו היינו שהוא בר השגה אצלו באופן ששווה אצלו לטרוח בזה, משא"כ כלי קטן ואין לו היינו שאף שאינו נצרך לטרחא רבה כיון שאינו שווה את הטרחה לזה אם יבקשו ממנו להשיג אותה הרי"ז כלי קטן ואין לו, ובתרגום לחיי המעשה אצלינו שאם חסר לאדם בורג קטן ובשבילו צריך לכתת רגליו כמחצית השעה ולקנותו בכמה שקלים נחשב אצלו לטרחא מרובה יותר מאשר יבקשוהו לתת דבר גדול אשר צריך הוא לעלות לעליית הגג להביאו שאינו חש בטורח שבזה כיון שע"י טרחתו להוציאו מהגג [ולחסר את כל שכבות האבק] הרי דבר קטן הוא אצלו.

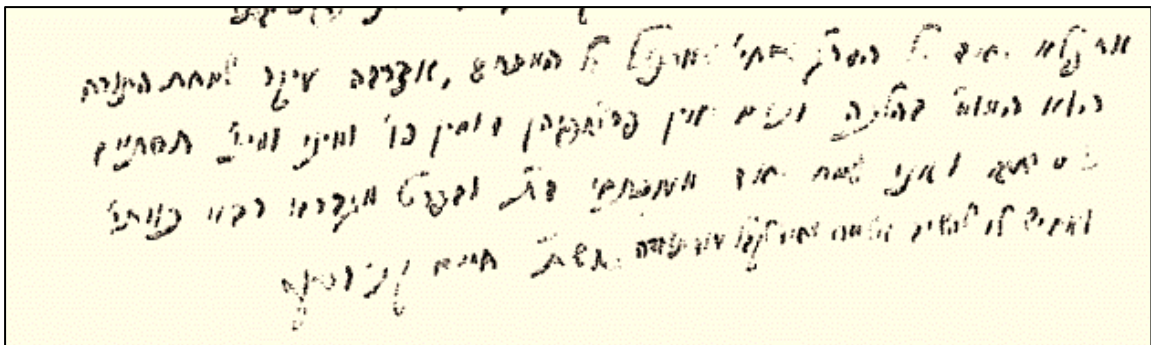
וסיים המהר"ם שיק לדבריו "והמחשבה הזאת היא תקל לאדם את כל המקריים וסיבובים שיארעו לו דברים שאינם מקובלים לו, אפ"ה לא יטרדו אותו מהתורה ועבודה כי ידע שהתורה נתעלה ונקנה ע"י יסורין התורה היא כוללת הכל".

על פי זה יתכן לומר גם כלפי עמל הכתיבה שבלא ספק הוא טורח גדול להעלות על פני הכתב את הדברים שנתייגעו בהם, וכבר אמרו בזה ת"ח שאותו יצר ססית והדיח בעבר שלא ללמוד, טורח כיום שלא לכתוב, כיון שבעיקר בזמנינו הלימוד מתברר ונחרת בתוכינו ע"י הכתיבה, וכשהלומד כותב את אשר עלה בידו הרי שאינו כותב אלא לאחר שמתבררים אצלו הדברים לאשורן, ופעמים שדווקא ע"י כתיבתו הרי הוא בא לידי בירור הדברים שרואה שמה שחשב שהוא ברור אצלו צריך לברור ולחדדו יותר, ודווקא ע"י עמל זה זוכים להחזיק את תלמודו בידו וכפי שכתב המהרש"א בב"ב (י:) על דברי הגמ' שרב יוסף בריה דרב יהושע אמר מה שראה בעת שחלה ואינגיד, אמר שם "ושמעתי שהיו אומרים אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו" וכ' ע"ז המהרש"א "יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתבת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים".

יתן ה' ונזכה להוסיף ולהגביר חילים לתורה, וע"י שנוסיף ונשקיע בכתיבת הדברים שעולים תוך כדי ליבון הסוגיות נזכה לסיעתא דשמיא גדולה ולכל הברכות המובטחות ללומדי התורה לשמה.



זכינו והובא לידינו **צילום מכת"ק ממרן שר התורה וצוק"ל** מתוך מכתב שכתב למרן גאון ישראל הגדול רבי דב לנדו שליט"א בו מתייחס רבינו מרן שר התורה על חשיבות עניין כתיבת חידו"ת ופירסומו לרבים.



אתפלא מאד על הדר"ג שמתנצל על המכתב, אדרבה עיקר שמחת התורה הוא המו"מ בהלכה, וכשם שאין פרצופיה דומין כו' ומיני ומיניה תסתיים שמעתא, ואני שמח מאד ממכתבי ד"ת ובפרט מגברא רבא כוותיה, ... (מקום החותם)



הרעיון לצרף חידו"ת של בני התורה לקובץ אחד מנושאים שונים לחבר בין הלומדים - אינו חדש, וכבר נעשה זאת בעבר בהרבה מקומות של תורה, כשהמכנה המשותף שהייתה מטרתם להצמיח את הלימוד שכבר לומדים שיהיה בהבנה יתירה ולהרבות את הדיבוק חברים בין כתלי הישיבות. נביא כאן הקדמה שכתבו בירחון כנסת ישראל אשר יצא בוילנא בשנים תר"צ - תרצ"ה ע"י הרב משה קרליץ אחיו של החזו"א. וכה נכתב שם:

אל הקוראים

נגשים אנו בזה לחוציא לפועל החלטת אסיפת תלמידי ישיבת כנסת ישראל שנתקיימה בוויילנא כ"ט שבט העבר ע"ד הוצאת ירחון תורני שישמש בתור מרכז מו"מ בהלכה.

בכל עת ומקום שאפו ראשי ישראל וחכמיו לאסוף את כל אותם הפנינים היקרים שנשאבו ממימי התורה העמוקים אל אוצר אחד. בימים מקדם לפני דורות בשעה שמצב התורה הי' מרום ודבר התורה נישא על כל שפתים - אף אז חשבו גדולינו לנחון ליצור את המרכז התורני בירחונים ובכתבי עת שונים. ועכשיו בפרוע פרעות בישראל, כשעלולה התורה ח"ו להשתכח מזרעו של יעקב, בשעה שאך מתי מספר עומדים למסור את נפשם על קיום התורה ולמודה - עכשיו בשעה שכל אחד פנה למחנהו ולאהלו כצאן נפרד אשר אין להם מקבץ - מה חשוב עכשיו, ומה הכרחי הוא ירחון תורני שכזה, ירחון תורני!

מגמות ירחון תורני בכלל - כנס ורכז לתוכו את כל פרי היצירה של רוחנו, רוח ישראל סבא, הממשכת זה אלפים שנה את עבודת היצירה של חדש על גבי ישן. זעיר שם, זעיר שם - נמצאים לקוטים ופרורים מעל שלחן התורה לאין להם מרכז מאסף ואוצר כלום. פה ושם נאמרים לאלפים דברי אלפים חיים מבלי אשר ישאר זכר למו, בתוך שאר דברי תורה. דברי תורה הנאמרים ומתפשטים לכל קצוי מושב בני תורה לא רק שהם מכריזים על הקיום הנצחי של דברי תורה של ערכם התמידי אלא שהם מעירים ועוררים ליצור, לחדש ולחדד דברי תורה להגדילם ולהאדירם.

וירחוננו אנו ירחון כנסת ישראל?

מגמתנו גם לאסוף לתוכו כל מה שנתחדש בכתבי המדרש השונים שלנו, ועל ידי זה לעורר את תלמידי הישיבות ליצירה תורנית רבה ומקיפה.

מגמתנו - לעורר את קהל הרבנים מנהלי העדה ורביצי התורה שרגל המצב ההחמרי הקשה אין להם את היכולת להשקיע את ראשם ורובם לתוך עיון של תורה - לעוררם לחדש לבאר ולכרך הלכות במקצועות שונים בתורה וע"י המו"מ בעומק של הלכה יתקשרו רבני ישראל וכל בני תורה שבזמנינו בקשר אמיץ למטרה אחת הפצת התורה בין כל בני עמינו ולחרים קרן התורה בימינו.

מגמתנו - בתור הירחון התורני היחידי שבגלילינו אנו, המופיע במרכז של לימוד התורה עפ"י דרכי ורוח המסורה מגאוני דור דור להכניס לתוך אחלי יעקב הנפזרים והנאבדים בכל קצוי תבל את קול התורה הנשמע בישיבות ליטא.

תקותינו - שירחון זה ימצא פנים יפות בכל בית בישראל, בית שכבוד התורה והרבצתו קרובים ויקרים לו.

תקותינו - שכל אלו החיים חיי תורה ועמלים בה יעזרנו ברוח ובחומר למלא את התפקיד הגדול ורב הערך שנטלנו עלינו!

תקותינו - שכל אותם תלמידי הישיבה הגדולה שעל שמה נקרא הירחון הזה - ישיבת כנסת ישראל ושמטרתו לאחד ולקשר בין כל המון תלמידיה הנמצאים במקומות שונים בתבל ולהחזיק ביניהם את רוח התורה הישיבתי סלבודקא הם הם יעזרו ויסיעו לנו ויתמכו בנו ברוח ובחומר בהוצאת המטרה הגדולה אשר שמנו לנו לפועל!

בטוחים אנו שירחוננו זה והשתכללותו יעשה לענין של כל קהל הרבנים ומוקירי התורה ולר ימנעו עזרתם ממנו, בכדי שנוכל לחוציא לפועל את מגמת נפשינו, לרומם את קרן התורה להגדילה ולהאדירה!

המערכת



התקשרות הלומד לתורה ע"י הכתיבה

הנה לבאר מעלת כתיבת חידושי תורה, אך למותר הוא, שהלא כל מי שטעם וניסה עצמו במלאכת הכתיבה מרגיש בחוש את גודל התועלת שהכתיבה נותנת.

ראשונה היא מקנה לכותב בהירות בפרטי וסברות הסוגיא, ועוד שנית הכתיבה עצמה כיון שהיא מרכזת את המחשבה גורמת היא שתוך כדי הכתיבה מתחדשים לאדם הכותב חידושים רבים, ותגליות שלא עמד עליהם עד הכתיבה. ונוסף בה השלישיה שהדברים נשארים אצל הכותב לימים רבים, וכך יקל לו לחזור על מה שלמד, ולהזכר על ידי הדברים הכתובים, במה שעלה לו בלימודו.

וידוע על אחד מגדולי הת"ח ומרביצי התורה בבני ברק שבצעירותו יעץ לו הגאון בעל החו"ב זצ"ל להתמיד בכתיבה, ואמר לו שאין לו מה לכתוב, אז המריצו בלשון זו, קח ספר פני יהושע ותתחיל לכתוב דבריו, ותראה שעם הכתיבה עצמה כבר יתווספו לך חידושים לכתוב, ואותו ת"ח נתגדל הרבה במלאכת הכתיבה והכביר לחדש מעיינות של חכמה והרבה חידושי תורה עד כי חדל לספור.

ולחיבוב הענין ראיתי לכתוב כאן במילי דאגדה סנסן אחד שממנו ניתן ללמוד את הנקודה הנ"ל שהכתיבה מרכזת את הכותב וגורמת לו לדלות מעצמו חידושים רבים שלא עמד עליהם טרם החל לכתוב.

אמרי' בשבת קה. אנכי [ד' אלוקיך אשר הוצאתיך וגו'], אנא נפשי כתבית יהבית.

וביאר המהרש"א שקשיא להו לחז"ל למה נקטה התורה לשון אנכי ולא לשון אני, ולכך דרשו נוטריקון. ופירש רש"י אנא נפשי אני בעצמי.

וביאר הדבר שלשון אנכי מורה יותר על עצמיות מלשון אני, וכן דרשו חז"ל (ילק"ש שמואל א א, ומקורו בפסיקתא רבתי) על הפסוק שאמר אלקנה לחנה הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, אני לא נאמר אלא אנכי כמו שנאמר אנכי ד' אלוקיך.

והיינו שאנכי הוא לשון יותר אישית ופנימית, וזהו מאמר אלקנה הלא עצמיותי הקשורה עמך טוב לך מעשרה בנים שאינם נוגעים לנקודת עצמותיך, וע"ז הביאו משל כמו שהקב"ה אמר לכלל ישראל ופתח את עשרת הדברות במאמר אנכי להורות על כך שהוא מדבר עמם מתוך עצמיותו, וזה אמר כהקדמה לעשרת הציוויים.

הגאון רבי ישראל משה בלוי שליט"א

לאו ד'פן תשכח' במי שלא כותב את חידושי

שלחן ערוך תקמה סעי' ט' כ' וז"ל ואם שמע דבר חידוש, מותר לכתבו כדי שלא ישכח, וכן אם ראה ספר מחודש, מותר להעתיקו אם לא ימצא להעתיקו לאחר המועד.

וכתב המ"ב שם וז"ל וה"ה דמותר לשמוע לכתחלה כדי לכתבו, גם אין חלוק בין אם שמע החדש מאחר או חידשו

ולמדנו מזה שהקדמת אנכי בא להורות, שבטרם שהקב"ה בא לצוות אותנו על עשרת הדברות, מקדים ואומר אנכי, אנא נפשי כתבית יהבית, כלומר את עצמי אני נותן לכם בנתינת תורה זו, ועשרת הדברות הם עשרה פרטים אשר בקיים האדם הישראלי אותם הוא מתקרב לבורא, אבל שורש הדבר והנקודה הפנימית שלו הוא ענין אנכי, שנדע שנתינת התורה באה שנתקשר עם עצמות הבורא יתברך, וכמאמרם במדרש תרומה על נתינת התורה, כי לקח טוב נתתי לכם כביכול לי אתם לוקחים.

ומה שאנכי מורה על לשון של עצמיות האומר, הוא מה שדרשו חכמים אנא נפשי כתבית יהבית, ופירש רש"י "אני בעצמי" והיינו שנפשי הוא לשון רצון, כידוע [ע"ר רש"י גבי אם יש את נפשכם-רצונכם], והרצון הוא עצמיות הנפש והנקודה הפנימית שלה, וכך אמר הקב"ה לישראל בכתיבת עשרת הדברות על הלוחות מסרתי את עצם רצוני שהוא עצמי לכם.

והמכוון שיש כתיבה שכל תוכנה ככתיבת שטר שעניינה למען יעמדו ימים רבים, וכל תוכנה כדי שהדבר הנכתב יעמוד לזכרון ולעד, ואילו כתיבת עשרת הדברות היה למטרה הרבה יותר נעלית, שהיא הכנסת הרצון - העצמי לתוך הדברים הנכתבים בלוחות.

וידוע מאמר מבשרי אחזה אלוה, וכן הפסוק של נעשה אדם כצלמינו, שהקב"ה נטע טבע האדם על דרך האופן שבו הוא עצמו התגלה לעולם, וזה שאנו למדים מענין כתיבת הקב"ה את הלוחות, שיש בה בכתיבה תכונה מיוחדת שהכותב מכניס את עצמו ממש לתוך הדברים הנכתבים.

וכמו שבארנו לעיל, שהכתיבה מרכזת את כל חושי הכותב בתוכן הדבר הנכתב, ועי"כ גורמת שיתחדש לו חידושים ופרטים רבים שלא שם אליהם ליבו בטרם אחז בקנה הכתיבה.

והיינו שהכתיבה פועלת גילוי מהכוח לפועל של עמקות המחשבה ופנימיות השכל, וכמאמר אנא נפשי - עצמי כתבית.

והנה סוד עצום ומתנה נכבדה נתן לנו הבורא יתברך בכתיבת עשרת הדברות, שזה היה **הכתיבה הראשונה של דברי תורה**, ובה נתחדש הענין שכתבית דברי תורה אינה ענין חיצוני של שמירת הדברים על הכתב, אלא היא מגלה את פנימיות הרצון ומחשבת השכל, ולכך כשכותבים חידושי תורה הלימוד מתרכז ביתר שאת וזוכים על ידי כך לגלות מטמוניות ועיונים שלא שמו לב אליהם לולי הכתיבה.

מתנה גדולה נתן לנו הקב"ה בזה שגילה לנו סוד מסודות הנפש שטבע בנו הקב"ה בבחינת נעשה אדם כצלמינו, והוא ענין **כתיבת חידושי תורה**, שעל ידי הכתיבה נעשים כמעין המתגבר בתורה, ובודאי שהחכם יצל כוח זה עד תומו ויביא לעצמו אושר גדול עד למאד.

הוא עצמו דהרבה זימנין מצוי שאדם שוכח מה שחידש כבר ואינו יכול לחדשו אח"כ, ואפילו בלא טעם שכחה כיון שבכל עת ורגע מוטל על האדם לעמול בתורה ולחדש בה כפי יכולתו אין שי"ך לומר ימתין עד אחר יום טוב ואז יכתוב החידוש, דאיתו זמן יהיה עליו חיוב אחר דהיינו שיחדש אח"כ חידושים אחרים, ואם יתעכב בכתיבת החידושים שלמד בתוך המועד יצטרך ללמוד שנית מה שלמד כבר ולהזכיר מה שחידש מכבר, וזה יבטלנו מלימוד חידושים אחרים באותה שעה ואין לך דבר האבד גדול מזה.

¹ וזהו ההקשר בין אנכי שאמר אלקנה, לאנכי של עשרת הדברות, שבא לומר שההתקשרות עם העצמיות גבוהה הרבה יותר מההתקשרות עם הפרטים, והיא שורש הכל. וכמו שהקב"ה הקדים אנכי לעשרת הדברות, כך אמר אלקנה עצמיותי הנתונה לך טובה לך מעשרה בנים שיוולדו לך.

ומבואר דהמציאות היא דמי שאינו כותב מיד מה שנתחדש הוא הפסד לחידוש זה וגם אם אח"כ ינסה לכתוב מה שחידש הוא הפסד דאינו מחדש באותו זמן שמנסה להזכר מה חידש.

והנה בגמ' מנחות צ"ט ע"ב, ואמר ריש לקיש, כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, וכדר' אבין אמר ר' אילעא, דאמר רבי אבין אמר ר' אילעא, כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה, רבינא אמר השמר ופן שני לאוין ניהו, רב נחמן בר יצחק אמר: בשלשה לאוין, שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, יכול אפי' מחמת אונסו, ת"ל ופן יסורו מלבבך, במסירה מלבו הכתוב מדבר; רבי דוסתאי בר' ינאי אמר יכול אפילו תקפה עליו משנתו, ת"ל, רק.

הגאון רבי שלמה אלימלך שליט"א

בשבח מעלת כתיבת חידושי תורה

הנה גודל מעלת כתיבת חידושי תורה הן מן המפורסמות ואינם צריכות ראיה, וכבר האריכו בזה טובא קדמונינו, עיין במש"כ היעב"ץ באורך בספרו מגדל עוז [בית מידות, עלית הכתיבה עליה לה'], ובפלא יועץ [מערכת אסיפה] והפמ"ג בהקדמתו לאו"ח, והשד"ח ועוד רבים מהמחברים בהקדמת ספריהם.

ובנותן טעם להביא מנהג פחות ידוע, אך מקורו קדום, וראוי וחשוב גם לקיימו והוא במחזור ויטרי [ס' קטז] וז"ל מנהג לאחר המילה לזמן קרוב שירצו יאספו עשרה, ויקחו חומש, והקטן בעריסה מלוּבש כיום המילה בתפארת ונותני הספר עליו, ואומר יקיים זה מה שכתוב בזה, ואומר ויתן לך וכו' וכל פסוקי הברכות עד ואז תשכיל, **וקסת וקולמוס נותנין בידו כדי שיזכה להיות סופר מהיר בתורת ה' עכ"ל**, הרי שמכל רמח' מצוות עשה, ושסה' מצוות לא תעשה, ומצוות דרבנן, לא מצאו מצווה ליתן ביד הקטן מיד אחר המילה אלא נתינת הקסת והקולמוס כדי שיהא רגיל בכתיבה ומכאן גודל יקר ומעלת כתיבת חידושי תורה לאין ערוך. [וודאי שאין כוונתו למלאכת כתיבת סת"ם, דאין לשונו מורה כן, דו"ק, ואכ"מ].

אלא שבדורנו מחד יש ריבוי גדול של כתיבת ספרים וחידושי תורה [הן מטעם שהוצאות הדפוס אינם יקרים כבדורות עברו, והן מכח קלות הכתיבה היום לעומת דורות קודמים שהיתה מלאכה כבדה, ועוד סיבות רבות הגורמים לכתיבה מרובה יותר מאשר דורות עברו, ואם בדורות עברו הכתיבה היתה מסורה ליחיד סגולה, בדורנו התרבתה הכתיבה למאד] אך מאידך ריבוי הספרים גורם לכל אשר ניגש אל מלאכת הכתיבה שמיד עולה במחשבה לפניו דברי שלמה המלך [קהלת, פ"ב, יב] 'ויתר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ', [ועין בשו"ת טוט"ד להגר"ש קלוגר בהקדמה למהדו"ב, מה שפירש בזה] ורבים מושכים ידם ממלאכת הכתיבה לאור ריבוי הספרים, וטענתם בפיהם מה יועל כתיבת הדברים והרי לכל צד יש צד, ולכל דעה כבר נמצא מקורות, ורוב ככל החידושים כבר עלו והתחדשו בספריהם של הקדמונים¹, ובנוסף שכבר אין יד אפילו מעט מזעיר ממשמשים בספר חדש שיוצא לאור, ועוד טענות מטענות שונות כאלו וכיוצ"ב, אך האמת היא שמעלת כתיבת חידושי תורה הם קודם לאדם עצמו וכאשר נביא לקמן כמה ממעלות הכתיבה מדברי הקדמונים, וכן שמעתי ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בהאי לישראל 'ספר אדם כותב לעצמו, ואם זוכה גם מתפרסם לאחרים' ודפח"ח [שו"ר שתו"ד הובא כבר משמיה דהחז"א זצוק"ל].

מכוון לאמת - החיד"א [מדבר קדמות, מערכת ח' או' טו'] כתב טו' מעלות בלימוד התורה, ובמעלה הט' כתב וז"ל החכמה הט'

והנה נחלקו האחרונים אם בזמנינו ג"כ אחר שנכתבה התורה שבעל פה ג"כ איכא הלכה זו דהמשכח דבר אחד ממשנתו עובר בלאו, ודעת הגר"ז בה' תלמוד תורה דגם בזמן הזה נוהג, אבל דעת הגר"ח מולוז'ין מובא בכתר ראש דבזמנינו שנכתבה התורה שבעל פה אין איסור של משכח דבר מתלמודו לפי שאם שוכח יכול להזכר אח"כ ע"י הספרים.

ונראה על פי מה שכתבו האחרונים הנ"ל דבחידושי תורה אם אינו כותב הוה דבר האבד שישכח מה שחידש, א"כ בזה לכו"ע עובר בלאו של פן תשכח דגם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני, א"כ בזה גם להגר"ח מולוז'ין עובר בלאו זה אם אינו כותב מה שחידש, א"כ יוצא מכן גודל הזריזות שיש במי שנתחדש לו דבר לכתוב מיד דאם אח"כ ינסה להזכר מפסיד חידושים שיכול לחדש אז, ופעמים גם שישכח מה שחידש.

המשרתת כל החכמות והידיעות עד שיהיו נמכרים באטליז ונשקלים בליטרא היא חכמת מעשה הכתב, וכו' ובעוזו יכחיש המוחש ויהפוך מזרח עולם למערב ע"כ, וכוונתו שע"י הכתיבה גם דבר שנראה ברור כצד אחד וכמזרחו של עולם ע"י הכתיבה נהפך למערב, שע"י הכתיבה מתברר האמת שמה שסובל המחשבה לא יסבול הדף, וכ"כ היעב"ץ במגדל עוז [שם או' יב] וז"ל הכתב יוכל אדם לבחון בו מקום השגה או חסרון שלמות בראית העין ובינת הלב, בטרם יוציאנו מתחת ידו וירגיש יותר במקום הצריך תקון, וכו' משא"כ בדברים שבלב שאין חוש הראיה שולט בו וכו' עכ"ל, והדברים ידועים והחוש יעיד שכל מי שמעלה על הכתב מחידושי תורתו הדברים מתבארים כשמלה, ומכוון יותר לאמיתתה של תורה.

מרבה התמדה - הפמ"ג בהקדמתו לאו"ח מאריך בהתנצלות על כתיבת חיבורו [מפני מעשה שהיה ואכ"מ] ובתו"ד כתב בזה"ל אמנם זאת נחמתי שהזמנים שהוצאתי בעיון בגפ"ת ופוסקים ולא הרהרתי בהבלי הזמן, די לי בזה וכו' עכ"ל.

מועיל לזיכרון - מפורסמים דברי המהרש"א [בחידושי אגדות, ב"ב י' ע"ב] אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שהכוונה על מעלת כתיבת חידושי תורה, ועיקר הלימוד שנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא על ידי כתיבה ועל כן נקראו חכמים סופרים, ע"כ, וכ"כ בקב הישר [פרק נה'] הכתיבה היא תועלת לזכרון כדכתיב 'ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר וגו', הזהיר הקב"ה למשה שהיה רבן של ישראל על הכתיבה, כי זה תועלת גדולה לזכרון, ע"כ, ועיין עוד בחידושי חת"ס [שבת קמ' ע"ב] שמעיד על עצמו שכתבת החידושים סייעה לו בזיכרון ע"ש.

דקדוק הלכה - כאשר אדם כותב עלי ספר נושא הלכתי ומעלה במסקנתו נקודות הלכה למעשה, כבר הוא תורה דיליה וודאי שלא יעבור על הנכתב על ידו עלי ספר לאחר שכן העלה למעשה, ועוד שנתברר לו הדבר לאשורו, וגם יצר הדחוקים כבר לא יפעל את פעולתו לאחר שנכתב ונחתם בספר, כיצד הדין דין אמת, וכבר האריכו בגודל מעלת לימוד דקדוק ההלכה הגר"ס באור ישראל, והחז"א בספרו אמונה ובטחון [פ"ג], ועאכ"ו כאשר מעלה הדברים ע"ג הכתב, ורבים מקבלים על עצמם קבלות טובות והתחזקות במצוות ומעש"ט והרבה פעמים אינם מחזקים בזה יותר מתקופה קצרה, ואחת הסיבות לזה הוא חוסר הברירות והבהירות בחשיבות קיום אותה ההלכה, והיצר פותח שערי תרוצים לוותר על חלק או פעם אחת מחשיבות קיום אותה הקבלה, ומזה יתבטל קיום הקבלה לחלוטין, אך אם יקבל על עצמו קבלה לקיים הלכה מסוימת וילמד את הנושא על

¹ אך אין טענה זו נכונה דיעוין במש"כ החיד"א בספרו 'לדוד אמת' [מערכת ח' או' ד'] וז"ל האחרונים יכולים לחדש מה שלא יכלו לחדש הראשונים כי עדיין לא הגיע זמן החידוש ההוא, בנין יהושע בשם מהר"ר הירץ ז"ל עכ"ל.

בני ישראל לו לבדו וכו', עי"ש באורך עוד, ועיין בפמ"ג בהקדמתו לאר"ח שגם הוא מתאונן על רעה זו, ועוד רבים מהאחרונים שהתנצלותם על כתיבת חיבוריהם מוכיח שיריאים היו מכת ליצים זו.

ויש להאריך עוד בגודל יקרת מעלת כתיבת חידושי תורה, שמעלותיה גדולות לאין ערוך בפרט למחבר עצמו וכאשר הבאנו מעט מזער, ולפחות שומא על כל אחד ואחד כאשר יראה מחבר ספר או כתב חידוש בענין מסוים, יעודד את המחבר או הכותב ובוזה בודאי יכתוב עוד ועוד וזכויות הכתיבה יעמדו לו, וידוע המעשה עם בעל הלשם [סבו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל] שכאשר גמר לחבר את סיפרו 'לשם שבו והחלמה' שלחו לבגדד אל בעל 'הבן איש חי' כדי לקבל ממנו הסכמה לסיפרו, וכאשר הגיע הספר אל הבן איש חי ערך סעודה ולבש בגדי חג ושלח לו מכתב הסכמה ששם שיבחו בתואר 'ארי במסתרים', ובעל הלשם אמר שאם היה יודע מזה יותר בציערותיו היה מוציא חלק ב' של ספר זה, וידוע שהגרש"ז אירבער זצ"ל אמר רואים מכאן שגם אדם גדול צריך עידוד, ודי בזה למשכיל.

החשיבה והכתיבה שלו.

ועוד מעלה גדולה נוספת לעצם כתיבת הסוגיא, דכאשר אדם רגיל להעלות על הכתב כל סוגיא שלומד, דבר זה מעמידו במבחן האמת אם למד הסוגיא כראוי או לא, ומי שאינו רגיל לסכם הסוגיות בכתב, יכול ללמוד סוגיא אחר סוגיא למחצה לשליש ולרביעי, ולישאר בכל סוגיא בחוסר בהירות והרבה בלבול, ואין לו מבחן מעשי להוכיחו על פניו אם למד הסוגיא כראוי או לא, משא"כ כאשר רגיל להעלות הדברים על הכתב, בכל סוגיא שלומד יש לו מבחן מעשי אם למד הסוגיא כראוי או לא, וממילא דבר זה הוא מחייב גדול מאוד.

ולייקר החידושי תורה בימינו אפשר הדבר בקל ע"י שמדפיסים גם שלא על מנת לפרסמם ברבים, רק למען יעמדו אצלו באופן נאה וחשוב, וזה נותן סיפוק רב לראות פרי עמלו בצורה מהודרת, וגם יעמדו למשמרת לימים רבים.

ג) ולענין החלק השני של כתיבת חידושי תורה על מנת לפרסמם ברבים, יש בזה עוד כמה מעלות טובות, ראשית משום שכאשר מפרסם הדברים ברבים צריך לדקדק בהם הרבה למען יעמדו הדברים בכור ביקורת הלומדים, וצריך להשתדל להוציא תחת ידו דבר מתוקן, משא"כ כשכותב לעצמו יכול לכתוב בלא אחריות מספקת, ועוד דכאשר מפרסם כתביו ברבים אם שגה יעמידוהו על האמת, וממילא רווחא שמעתתא.

והנה רבים חוששים מלפרסם חידושי תורה ברבים, שמא לא יעמוד כראוי בכור הביקורת של הלומדים, אבל כבר הורנו חז"ל (גיטין מ"ג א') והמכשלה הזאת תחת ידיך אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, ואדרבא ע"י שמפרסם החידו"ת ברבים יזכה לברר האמת ולעמוד על האמת, ואין לך מעלה גדולה מזו.

אך באמת לאידך גיסא אם מפרסם חידוש שאינו נכון להלכה, ובני אדם סומכים עליו בקולא שאינה אמיתית, נמצא שגורם מכשול לרבים, וח"ו יש בזה בחינה של מחטיאי הרבים, ומצמיח פירות באושים בלא הפסק, על כן צריך זהירות מופלגה בפירסום פסקים שיכול לצאת מהם מכשול לרבים, וצריך לשקול דבריו בפלס, ולברר הדברים בבירור אחר בירור בכובד ראש הראוי.

ועוד יש כאן בחינה של ללמוד על מנת ללמד, ואמרי' במסכת סוכה (מ"ט ב') אמר ר"א מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על

בוריו ויעלה את הדברים ע"ג הכתב בזה קרוב לודאי שיעמוד בקבלתו זמן רב, ולדוגמא הרוצה להתחזק בקימת שחרית כאשר יעיין ויעלה ע"ג הכתב דין ק"ש קודם הנץ, ודין ק"ש לשיטת המג"א ולשיטת הגר"א ויעלה דברים ברורים ובהירים², בודאי שכך גם ינהג למעשה, וכ"ה בכל דין ובכל חלק בתה"ק.

ויש הנמנעים מלכתוב ולעלות חידושם על מכבש הדפוס מפני שיראים הם מהמלעיגים, וכבר חשש זה היה לעולמים עוד מתקופת הראשונים עיין בשו"ת פאר הדור לרמב"ם [סי' קמב'] שכתב לתלמידו כמה כללים על חיבורו, ובכלל השני כתב בזה"ל כי אני ידעתי ונתאמת אצלי בעת שחברתי [א.ה. חיבור היד החזקה] כי יפול זה החבור בלא ספק ביד אנשים רעים קנאים, ויגנו יופיו ויפחיתו מעלתו ויראו בו גנותם וכו' **ואלו הם הרוב**, ויפול בלא ספק לשרירים אשר ה' קורא על האמת ועל הצדק וכו' ואפילו לא יהיה לי בזמני זה זולתך [א.ה. דהיינו למקבל תשובתו, והוא תלמידו של הרמב"ם], די לי, וכו', וכל זה אמנם בזמני זה, אבל אני יודע בודאי כי בזמנים הבאים כשתפול הקנאה ובקשת השררה יתאו כל

הגאון רבי ישראל טופורביץ שליט"א

במעלת כתיבת חידושי תורה

א) מעלת כתיבת חידו"ת ידוע, ומרן החזו"א זללה"ה עודד מאוד את ענין הכתיבה, והוסיף לעודד ליקר החידושים ולהעלותם על ספר מכורך למען יעמדו ימים רבים, כפי שכתב באגרותיו.

והנה מעלת הכתיבה מתחלקת לשנים, א' כתיבת חידושי תורה לעצמו בלא לפרסמם ברבים, ב' כתיבת חידושי תורה על מנת לפרסמם ברבים.

ב) ותחלה נדבר על המעלות הרבות של כתיבת חידושי תורה לעצמו, ראשית עצם הכתיבה מחדד מאוד את העיון ומסייעת להבנת הענין על בוריו, כמו שידוע מאמר החכם שהכתיבה כמו ד' חזרות, כי בזמן שאדם מעלה מחשבותיו על הכתב הרי הוא מעיין בהם יותר, וצריך להגדיר הדברים יותר בדיוק, והדברים צריכים להיות ברורים לו כדי שיוכל להעלותם על הכתב, וכל אחד יכול לראות בחוש איך שהרבה פעמים בזמן שמעלה על הכתב איזה קושיא או איזה תירוץ, פתאום הוא רואה שלא כן הדברים, והקושיא אינה קשה כ"כ, והתירוץ אינו תירוץ מספיק, אע"פ שקודם לכן כבר חשב על זה פעם ופעמיים והיה נראה ישר בעיניו, עם כל זה בזמן שמעלה הדברים על הכתב הדברים מתחדדים הרבה והרבה יותר.

ועוד יש מעלה גדולה בכתיבה לסכם את הסוגיא באופן בהיר, והרבה פעמים כשלומד בלא כתיבה הדברים אינם בהירים כל הצורך וקיים בראש הרבה בלבול וחוסר בהירות, וכאשר מסכם הסוגיא בכתב הדברים מתבהרים הרבה, וגם כאשר נשאר ספיקות פתוחים, מ"מ הדבר ידוע מה ברור ומה נשאר בספק, ודבר זה יש בו כמה תועלות, ראשית לעצם לימוד הסוגיא, ועוד יש בו תועלת רבה לזכרון, דככל שהדברים אינם בהירים רב בזה השכחה, משא"כ כשהדברים בהירים אינו ממחר לשכוח, ועוד יש בו תועלת לאחר זמן שיכול לחזור על הדברים אחר זמן רב, והרבה פעמים כשאדם רוצה לחזור על דברים עתיקים מאוד קשה להכנס לסוגיא מחדש, אבל כאשר הסוגיא כתובה אצלו באופן מסודר ובהיר, מאוד נקל ליכנס לענין מחדש, כי כל אדם מתחבר ביותר לדברים שכתב הוא בעצמו כפי סגנון

² לדוגמא שפשט לשון הרמב"ם שק"ש אחר הנץ הוא דינעבד, וכן שאף לשיטות דס"ל כשיטת הגר"א מכ"מ כו"ע מודו שיש לקרא ק"ש כמה שיותר מוקדם שחרית משום זריזין ועוד, ואכ"מ.

לשונה וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד, איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד, עוד אמרו בעירובין (נ"ג א') בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בידם בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתקיימה תורתן בידם, ופרש"י בפ"י קמא, דגלו מסכתא למדו לאחרים, ובמאירי הביא ע"ז דרשת חז"ל (עירובין נ"ד א') ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב לחיו כערוגת הבשם אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה וכבושם זה שהכל מתבשמן בה תלמודו מתקיים ואם לאו אין תלמודו מתקיים.

ועוד אמרו חז"ל (יבמות צ"ז א') אמר ר' יוחנן משום רשב"י כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר, ומבואר בגמ' שם דדוד התפלל ע"ז לפני הקב"ה שיאמרו דבר שמועה מפיו בעוה"ז כדי שיהא כאילו הוא חי, מבואר שצריך לשאוף לדבר זה שיאמרו שמועה מפיו ויש בזה תועלת לנפש, וז"ל האהבת ציון דרוש ט': והנה כל המצות אדם מקיים בעוה"ז אבל כשמת נעשה חפשי מן המצות ואי אפשר לעשותם כמו שאמרו

הגאון רבי שמואל אייזמן שליט"א

חוב כתיבת דברי תורה חרות על לבך חידושי תורה בשבת

במחזור ויטרי (רבי שמחה מויתרי מתלמידיו של רש"י) סי' תק"ז כתב דבר נפלא וז"ל ומנהג לאחר המילה לזמן קרוב שירצו יאספו עשרה. ויקחו חומש. והקטן בעריסה מלובש כיום המילה בתפארת ונותנין הספר עליו ואומ' קייים זה מה שכתוב בזה. ואומר ויתן לך. וכל פסוקי הברכות עד ואז תשכיל. וקסת וקולמוס ונותנין בידו כדי שיזכה להיות סופר מהיר בתורת ה' ע"כ.

וע"ע במטה משה (תלמידו של המהרש"ל) עמוד התורה שער ד' וז"ל והעיקר הלימוד המקיים ביד כל אדם הוא כשכותב דברי, שמתוך כך זוכרם. ורמז לדבר כ"י ת' שמרם ב' בטנך (משלי כ"ב י"ח), ראשי תיבות "כתב", רמז אם כותב דבריו שלמד אזי ישמרם בבטנו. (מובא הנ"ל בהקדמה לשלמי יוסף חגיגה).

והנה בשלמא מש"כ בספר מטה משה מובן מאד כמו שביאר שע"ז יזכור זה עצמו סיבה שהרי יש איסור של שכחת התורה, אבל מה שכ' במחזור ויטרי צ"ב למה עכשיו סמוך למילתו צריכים להעמיד אותו ולבטא שהוא סופר מהיר בתורת ד'.

מעלת החידוש בדברי תורה

ולכא' כתוב כאן דבר גדול מאד, שהרי אין סוף לעומק התורה, וחוב של ודברת בם וכן והגית בו יומם ולילה היא ג"כ עד אין סוף, וכידוע דכמו שיש ביטול תורה בכמות ג"כ יש ביטול תורה באיכות ויש הרבה ראיות לזה, והיינו זה עדיין לא תורה בשלימותה. והנה זה דבר ברור, שכולם מסכימים בזה, דאחד מאופנים לזכות בהבנה עמוקה ובהירה בדברי תורה ושיהיו סדורים בפ"ך, זה ע"י שכותבים אותם, דגם אם בשעת "ודברת בם" ובעת פלפולה בדברי תורה עדיין הדברים לא ברורים עד הסוף, וכך היא דרכה של תורה, אבל בכתיבה זה לא שייך דא"ל לכתוב דבר שאינו ברור.

ועד כמה שהדברים יותר בהירים וברורים יש בזה יותר חידוש בתורה, שזה א' מעיקר חובים בלימוד לחדש חידושי תורה וכדברי נפש החיים בשער ד' פרק י"ב וז"ל וכ"ש חידושין אמיתים דאורייתא המתחדשין ע"י האדם. אין ערוך לגודל נוראות נפלאות ענינים ופעולתם למעלה. שכל מלה ומלה פרטית המתחדשת מפי האדם קב"ה נשיק לה ומעטר לה. ונבנה ממנה עולם חדש בפ"ע. והן הן השמים החדשים והארץ החדשה שאמר הכתוב. כמ"ש בהקדמת הזוהר ד"ד ע"ב ר"ש פתח ואשים דברי בפ"ך כמה אית

רז"ל (עירובין כ"ב א') היום לעשותם ולא למחר לעשותם אלא לקבל שכר ואפי' תולדות שמוליד תלמידים פסק ממנו בשעת מותו דשוב אי אפשר לו ללמוד עם תלמידים, אבל אם זכה מאת ה' לחבר איזה חיבור והחיבור הזה נתיסד על דבר אמת וצדק על פי דרכה של תורה איש הזה אינו פוסק מלהוליד תולדות גם אחר מותו שלא פסק מלהעמיד תלמידים הלומדים מתוך ספרו, וזה נרמז בפסוק (בראשית ה' א') זה ספר תולדות אדם, שעל ידי ספר אשר חיבר, מתקיים בו לדורי דורות תולדות אדם עכ"ל.

(ד) והנה יש הרבה בני אדם שקשה עליהם הכתיבה מאוד, וזה משום שלא הורגלו בנערותם לכתוב, אבל אילו היו מורגלים בזה מנערותם לא היה הדבר קשה כ"כ, ולכן צריך לחנך את הבנים מגיל קטן לכתוב, ואפי' בגיל צעיר שאינם בר הכי לכתוב חידושים, כלומר קושיות ותירוצים, מ"מ צריך להרגילם לכתוב השקלא וטריא של הגמ' בשפה מובנת, שזה אפשר לכתוב גם בגיל צעיר, וע"י זה יתרגלו בקל לכתוב, ויזכו בעזה"י לעלות מחיל אל חיל.

ליה לב"נ לאשתדלא באורייתא יממא וליליא, בגין דקב"ה ציית לקליהון דאינון דמתעסקי באורייתא. ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל באורייתא עביד רקיעא חדא. תנן בההוא שעתא דמלה דאורייתא אתחדש מפומיה דב"נ ההיא מלה סלקא ואתעתדת קמיה דקב"ה נטיל לההוא מלה ונשיק לה ועטר לה בשבעין עטרין גליפין ומחקקן.

וע"ש בסוף הפרק שמביא את התנא דבי אליהו (רבא פ"ח) שדרשו על הפסוק (יחזקאל מ"ז י"ב) לחדשיו יבכר וז"ל למחדשי תורה שמחדשין את התורה בכל יום תמיד, לבן שהוא בכור לאביו ולאמו שהכל שמחין בו, כיצד יש לו לאדם בן בבית רבו יש בו תורה שמחה מתחדשת לאביו בכל יום תמיד וכו' ובכל מקום שמחדשין תורה שבישיבת בית הכנסת ובישיבת בית המדרש שמחה מתחדשת להקב"ה בכל יום תמיד ע"כ.

וע"ע בהקדמת הקצה"ח דברים נפלאים בענין חידושי תורה שהקב"ה בורא מהם עולמות ואפילו שזה אינו אלא לפי שכל האנושי וזה יוצא משכל האדם מתוך עלמא דשיקרא וכו' ע"ש עפ"י זהר וכן עפ"י דרשת הר"ן דרוש ז' וי"א ע"ש. (וע"ש תו"ד כמה צריכים לפחד מלחדש חידושים שאינם של אמיתתה של תורה שכ' אמנם לזאת יחרד איש וכו').

כל התחדשות בתורה נחשב "חידוש"

והנה ידוע דברי הגר"ח מוולאזין בכתר ראש אות נ"ו וז"ל חידושי תורה נקרא כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים ומחוררים אצלו, כל זמן שאתה ממשמש בהם אתה מוצא בהם טעם, וכשמרבה לחזור נתבאר בזה טעמים ופירושים שנתחדשו, וזה נקרא חידושי תורה, בין שהוא מחדש או אחר, רק שיצא הדבר לאור ע"כ. וע' בהו"ח (מכון ירושלים תשע"ז) עמ' ש"ס וכו'. (וע"ש אות מ"ח שכ' ואמר שכל תפלתו מעודו היה נותן עבור דין אחד מחודש מהגמרא וע' בהו"ח עמ' ד"ש וכן בנפש שוקקה על הנפש החיים מהגר"א רוטשילד עמ' ר"ל).

וע' בענין זה דברים המלהיבים ומשמחים באגרות החזו"א ח"א מכתב ד' וז"ל אבל ענין החידושים פי' הגר"ח מולזין זצ"ל בהיות שאין עומק שבע"פ מתגלה אלא אחרי רב השקידה והעמל כל המתגלה מקרי חידוש וכל המוסיף בקנינים שהתורה נקנית בהם מוסיף ידיעה יותר ברורה וטועם נעימות הצפונות אשר היה בעילום והסתר טרם עמלו והן הנה החידושים משמחי נפש ומלהיבי אהבה

עילאית מורם מכל שפלות הגופניים ומהפכים גשם לנשמת חיים.

ולפי' ודאי הלומד עם עמל ויגיעה ואח"כ מוריד זה על הכתב, מתגלה עי"ז בהירות ועומק חדש בסוגיות שלמד והרי להנ"ל זה החידושים האמתיים.

וע"ע דבר נפלא בט"ז על השו"ע בהלכ' חול המועד או"ח תקמ"ו ט' ואם שמע דבר חידוש מותר לכתבו כדי שלא ישכח וכו' הט"ז ס"ק י"ג בתו"ד ולכאורה היה נראה לומר דאין היתר זה אלא כשכבר שמע אבל לא ישמע לכתחלה כדי לכתבו דזה הוה כמי שעושה לכתחלה דבר שיהי' אבוד אבל זה ודאי שיבוש והאדם מצווה בכל עת ללמוד חידושים בתורה. ועוד נראה להוסיף על דברי רבותינו טעם להתיר כתיבת חידושים בתורה אף בלא טעם שכחה כיון שכל עת ורגע מוטל עליו לעמול בתורה ולחדש בה כפי יכולת שלו אין שייך לומר בזה ימתין עד אחר י"ט ואז יכתוב החידוש, דאותו זמן יהיה עליו חיוב אחר דהיינו שיחדש אחר כך חידושים אחרים וכו' ע"ש כ"ד.

וכן ע' שערי תשובה סו"ס תקמ"ה וז"ל ובבר"י כ' תשובת כת"י מהר"י הלוי ממרו"ש שהיה קדמון ושואל שאלות מן השמים ומשיבים לו ושאל אם מותר לכתוב פי' פסוק הלכה בכה"מ והשיבו לו אוהב ה' שערי ציון המצוינים בהלכה שמחדשים חידוש בהלכה ומעמידים אותם על בורי' אותם שערים נאהבים יותר מכל משכנות יעקב וכל אותם החושבים מחשבות וסברות בהלכה חמורה ובפוסקים החמורים אוהב ונחמד לפני המלך העליון ואם על אבידת כסף הותר מלאכה בכה"מ כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם סברות ומחשבות התורה היקרה שיש לכותבם שלא ישתכחו ויאבדו וכל הכותב אותו מקבל שכר עליהם זה פירשו לו ושמו בפי אמת.

ויש דבר נפלא בהעמק דבר פ' אחרי ח"י ה' וז"ל פי' מש"כ שם אשר יעשה אתם פי' יעשה יחדש הלכה ע"י עומק עיונו וכו' הרי דפלפולא של תורה היה מדור לדור וזה מיקרי עשיה כלשון הגמ' בשבת וכו'. וע"ש בהרחב דבר שע"ז אנחנו מתפללים ותן בלבנו וכו' לשמור לזכור מה שכבר למד וכו' ולעשות" היינו לחדש הלכות ע"ש כ"ד.

ולכא' לפ"ז יוצא דכדי לקיים שלימות בקיומו של מצוות תלמוד תורה, שזה הראשון והעיקר שאנחנו שואפים אליו תמיד, יש חיוב גמור לכתוב חידושי תורה שע"ז יקבל את השלימות בחיובו של תלמוד תורה.

ביאור דברי המחזור ויטרי שהשלימות בחידושי תורה באה ע"י שכתבים אותם

ולפי' נראה שזה ההסבר במחזור ויטרי שהתחלנו דכמו שהכניסו אותו עכשיו לברית של אברהם אבינו, מיד חייבים ג"כ להכניס אותו לברית של תורה. וע' שו"ת רע"א קמא סי' מ"ב בתו"ד וז"ל ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש בעוללות אפרים (מאמר שצ"ב) שמילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהי' חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עיין שם, א"כ מילה מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות, א"כ יש לומר דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דעי"ז בא לשערי תורה להגות יומם ולילה, ומומתק בזה יותר דברי הלבבוש דלהכניסו היינו על הגרירה ממצוה זו ללמוד תורה דזה נגרר מתוך המילה דיזכה למול ערלת לבבו להשכיל בתורה ומצות, וכיון דהחיוב גמור על אבי האב ללמדו תורה ממילא שייכות הברית יותר עליו, שזהו הגורם לבא לשערי התורה ע"כ.

ולפי' י"ל דמיד מחנכים ומגדלים אותו לדרגה של שלימות בתורה וע"כ מיד וקסת וקולמוס נותנין בידו כדי שיזכה להיות סופר מהיר בתורת ה'.

ואולי יש להוסיף לפ"ז דגם במש"כ במטה משה הנ"ל ורמז לדבר כ"י תשמרם ב'בטנך (משלי כ"ב י"ח), ראשי תיבות "כתב", רמז אם כותב דבריו שלמד אזי ישמרם בבטנו. וע"ש בהמשך הקרא יכנו יחדו על שפתיך וכו' שם בביאור הגר"א כי לפעמים אף שיודע הדבר על אמיתו לא יוכל להסבירה בשפתיו ולהוציא לאור משפטה והוא מחמת שאינה סדורה כמ"ש (תענית ח.) אם ראית תלמיד חכם וכו' אבל כי תשמר הדעת, תהיה סדורה לך ויכנו על שפתיך ע"ש. ולפי המט"מ הרי כתוב כאן גם שע"י כתיבת חידושי תורה יגיע לזה והדברים נפלאים.

החיוב לחדש חידושי תורה בשב"ק

ונזכיר ג"כ את החיוב של חידוש התורה המיוחד שיש בשבת קודש וע' משנ"ב ר"צ ג' וז"ל כתבו הספרים בשם הזהר שמצוה על האדם לחדש חידושי תורה בשבת. ומי שאינו בר הכי לחדש ילמוד דברים שלא למד עד הנה.

וע"ע שערי תשובה שם בסו"ס ר"צ וז"ל וע"ש בשם של"ה שלא ירבה כו' אדרבה חייב אדם לחדש חידושי תורה כמ"ש בזוהר דבמו"ש בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקדוש ברוך הוא מה חידוש אמרת בתורה כו' ובמח"ב בשם דעת חכמה בשם האר"י שאם מחדש בתורה מעטרין לאביו באותו עולם לכן נסמך כיבוד למצות שבת, ומי שאינו בר הכי לחדש ילמוד דברים שלא למד עד הנה.

והנה ע' דברי השל"ה בפנים במס' שבת נר מצוה אות ס"א וז"ל במחשבה כיצד הוא העיון והשגה שמחויב האדם להמציא בשכלו חידושי התורה מדי שבת בשבתו וזה לשון הזהר בפ' שלח לך ח"ג דף קע"ג. (בלשוה"ק) בא וראה כשנכנסת השבת יורדות הנשמות לשרות על עם הקדש וכו' כיון שעלו כל הנשמות ששרו על ישראל עולות ועומדות בדיקנם לפני המלך הקדוש והקב"ה שואל את כולן איזה חידוש היה לכם בעולם ההוא בתורה, אשרי לנשמה שאומרת לפני חידושי תורה כמה שמחה עושה, הקב"ה מקבץ הפמליא שלו וכו'. (ויש להוסיף מש"כ בביאור הגר"א ישעיה פ"א פי' י"ב-י"ד בתו"ד וז"ל היינו הנשמה יתירה שזוכין לה המשמרין את השבת כדת וכו' מבואר כאן דבר נורא שלא כ"א זוכה לנשמה יתירה ע"ש כ"ד, וא"כ ודאי ראוי לזהר ולחדש חידושי תורה בשבת, ולמלאות לנשמה יתירה את צמאונה).

וע"ע דבר נפלא בשו"ת תורה לשמה סי' צ"ח ששבת מועיל גם לחידושי תורה של השבוע לפניו אם הוא מוציא אותם בפה בשבת וז"ל שאלה הנה נודע שמצוה לומר חידושי תורה ביום שבת שבזה מעטרין לאביו ולאמו בג"ע אך אם אין לו זמן להמציא החידוש ולהולידו בשבת עצמו אלא הוא מחדשו וכותבו בחול ומכינו לשבת שאומר אותו ביום שבת אם זה נחשב כאילו חדשו בשבת שיש לו מעלה מכח יום השבת שזוכים אביו ואמו עי"ז לעטרות או"ד כיון דחדשו בחול אין לזה החידוש יתרון מכח קדושת השבת.

תשובה איתא בזוה"ק בהקדמת בראשית דף ד' ע"ב וז"ל תנן בההיא שעתא דמלה דאורייתא אתחדשת מפומיה דבר נש ההיא מלה סלקא ואתעתדת קמיה דקב"ה וקב"ה נטיל לההיא מלה ונשיק לה ועטר לה בשבעין עטרין וכו' ע"ש. נמצא העיקר הוא בזמן שיוצא החידוש מפיו של האדם ועל כן גם אם הוא מוליד וממציא החידוש בחול מאחר שהוא מוציא זה החידוש בפיו בפעם ראשונה בשבת ה"ז יש לו יתרון מכח קדושת שבת וחשיב כאילו חדשו בשבת ממש כי העיקר הוא כאשר מוציאו מפיו. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו. (וע' בפתחי תשובה הנ"ל בשם האר"י"ל דע"כ סמך מצות כבוד אב לשבת דע"י שהבן מחדש זוכים אביו ואמו לעטרות. וע' בנפש השוקקה הנ"ל מש"כ בזה בהע' שם). וע"ע יסוד שורש העבודה שער העליון ח' י"ב מובא שם.

"חכם עיניו בראשו"

נסיים עם דברי השל"ה וז"ל וזה תכלית כוונת השם יתברך בנתינת נשמה יתירה באדם ביום השבת (דע"ש שהק' מה תועלת יש בזה הואיל ויצאת ממנו במוצאי שבת וע' חתם סופר עה"ת פ' ואתחנן עה"פ שמור את יום השבת) ולא להתענג בתענוג הגוף בלבד כמו

שחשבו קצת וכו' על כן נתן לאדם הנשמה יתירה בשבת כדי שיהיה הלב פתוח וכו' וכל האוכל ושונה ביום השבת יותר משנצטוו עליו בענין שנמשך מזה בטול תורה מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו כי אבד נפש אחת רצה לומר הנשמה היתרה שנתן בו כדי ללמוד וללמד ביום השבת ביתר שאת וביתר עז מבשאר הימים וזה שדרשו שם וינפש וי אבדה נפש, רצה לומר, וי לאותן הבריות שמאבדין הנפש, כי מתוך שאוכלים ושותין הרבה מאד יותר מן הראוי מבטלין התורה, אשר על זה נתנה לנו נשמה יתירה בשבת.

ונזכה בעזה"ת למה שנאמר בריש שיר השירים (אחר שכ' רש"י שם בהקדמה וז"ל ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל

הגה"צ רבי חיים שלום ויספיש שליט"א

המעלה אינה נמדדת לפי התוצאה אלא לפי המאמץ הנדרש להגיע אליה

רבני ואברכי שכונתנו היקרים, עמלי תורה, זהירין במצוות,

איתא בויק"ר יט ב 'ראמות לאויל חכמות', אמר רבי לוי משל לטרסקל נקוב ששכר בעליו פועלים למלאותו, מי 'שטיפש' מהו אומר, מה אני מועיל מכניס בזו ומוציא בזו, מי שפיקח מהו אומר, ולא שכר כל חבית וחבית אני נוטל,

כך מי שהוא טיפש מהו אומר, מה אני מועיל ללמוד תורה ומשכחה, מי שהוא פיקח מהו אומר, ולא שכר יגיעה הקדוש ברוך הוא נותן.

חז"ל בדבריהם כאן מכוונים אותנו לרכוש את אמות המידה הנכונות במבט על ההצלחה בחיים, להכיר ולהבין נכון מה היא הצלחה.

הגישה הרווחת בעולם החומרי היא שההצלחה נמדדת במידת ההישג, עבודה שמביאה להישגים רבים נקראת הצלחה, ועבודה שלא מביאה את האדם להישג אינה הצלחה. וככל שההישג יהיה קרוב יותר ומהיר יותר תחשב ההצלחה להצלחה גדולה יותר. השקעה בעתיד רחוק אינה נחשבת להשקעה מוצלחת. וכך נמדדים כל ה'מצליחנים' בעולם, אלו שהשעה שיחקה להם ומעשיהם הניבו פרי מיידי נחשבים למוצלחים הגדולים ביותר.

אולם חז"ל מלמדים אותנו, שזו דעתו של הטיפש, וכפי שהמשילו זאת לפועל שנשכר להכניס לתוך טרסקל חלול מתחתיו, שלעולם לא יראה ברכה בעמל ההכנסה, שהרי הסל נקוב. למרות זאת, מאחר שבסופו של דבר יקבל על כך תשלום, נחשב הדבר לכדאי והגון. בעיני חז"ל מבחן ההצלחה לא נמדד כלל במידת ההצלחה של הפעולה עצמה, אלא באמת-מידה אחרת, במידת ההצלחה בתכלית המעשה. ולכן, אע"פ שהפעולה של נילוי חבית נקובה היא פעולה כושלת ולא מוצלחת בעליל, כיון שתכליתה מביא אל ההצלחה המבוקשת, אל השכר שבסוף העבודה, הרי שהעבודה מוצלחת והגונה.

וכך גם בנוגע ללימוד התורה. יגיעת התורה שלא הניבה פרי, שהלומד לא זכה להבין, או שלא הצליח לזכור את מה שלמד, או כל חסרון אחר, כגון שהיה הלימוד חסר הרגשת התעלות כראוי, הטיפש יחשוב שהלימוד היה לא מוצלח, שאכן פעולת הלימוד לא הייתה בצורה טובה. אך החכם יודע שההצלחה נמדדת לפי מידת התכלית, וכיון שתכלית הלימוד הוא בעתיד לבוא, כל לימוד שיקרב את האדם אל קנייני הנצח הרי הוא עסק מוצלח ביותר.

האדם שמכיר את מציאותו האמתית ויודע כי נשמתו היא חלק אלוך ממעל, אינו מודד את מעשיו לפי הרגע העכשווי, אלא כחכם

העמים לאמר, אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה. ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים. ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות **משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעורים אליו ומודה על פשעה. אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה בהם נקשר עמה באהבה עזה** להודיעם כי לא מלבו ענה ולא שילוחיה שילוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה) **"ישקני מנשיקות פיהו"**. וע"ש רש"י ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו **להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו**.

'הרואה את הנולד', שהיא הדרך הישרה שיבור לו האדם, והוא מנתב את רצונותיו לאפיקים אמתיים. והוא לא מבקש את הנאת הרגע ואת תחושות ההתעלות הזמניים, הוא מוותר על סיפוקים ומאמץ לעצמו דרך חיים לבקש את העתיד ואת התכלית, אליה הוא צועד ובה הוא מוצא את סיפוקו.

דברים אלו מבוארים בביאור נפלא בביאורו של החסיד יעב"ץ בפירושו לאבות [פרק ה' משנה יז] שם נאמר כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. וביאר, הורה שעיקר הלימוד תלוי בכונה, כי מי שכוונתו לשם שמים להוציא דבר לאמתו **אפילו טעה בעיונו יחשב לו כאילו הסכים אל האמת**, והטעם, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, וכיון שכל כוונתו לא היתה אלא להוציא הלכה למעשה לזרז נפשו להתקרב אל השי"ת, הכונה ההיא משארת נפשו. בואו וראו מאמר רז"ל אשרי מי **שעמלו** בתורה, תלו האושר בעמל ולא בידיעה. וכו', ולזה הביא ראייה ממחלוקת הלל ושמאי שנכתבו ונתקיימו דברי הכל, בין דברי מי שהלכה כמותו ובין דברי מי שאין הלכה כמותו, ומכאן ראייה כי לבב כל אחד מהם היה שלם עם אלהיו, וכבר עבדו שניהם בכל לבבם ובכל נפשם עד כאן דבריו.

ועיין עוד שכתב כן שם בפרק ו' משנה ד' ע"ד התנא 'ובתורה אתה עמל'. בזה"ל כבר כתבתי פעמים רבות, **כי לא ידרוש השי"ת ממנו ידיעת התורה** כי אם כפי הכנת כל אחד ואחד. ולזה כיון באומרו עמל, כי לפום צערא אגרא לא לפי הלימוד, וכן אמרו (ברכות יז) אשרי מי שעמלו בתורה עכ"ד.

הרי לפנינו כי על אף שבית שמאי לא נשארו דבריהם להלכה, וחלילה היה מקום לנו לחשוב, שיגיעתם הייתה לריק, לזה באו חז"ל ולימדונו כי לא בזה נמדדות ההצלחות בחיי הנצח, ולא שכר יגיעה אתה נוטל, וכפי שביאר החסיד יעבץ, שכאשר האדם מכוון בלימודו לבקש את האמת, אזי כל דבריו הם דברי תורה, ועתיד לקבל עליהם שכר מושלם באותה מידה כאדם שהשיג את האמת, כי הדבר נמדד לא לפי השיגים אלא לפי 'שכר יגיעה הוא נוטל',

ובזה יובן טוב יותר הגמ' בבבא בתרא י' ע"ב כי הא דיוסף בריה דר' יהושע חלש אינגיד א"ל אבוא מאי חזית א"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה א"ל עולם ברור ראית ואנן היכי חזיתנן [א"ל] כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. וצריך ביאור מה ענין אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו למה שאמרו מקודם עליונים למטה ותחתונים למעלה. ולאור הדברים שהתבארו הדבר ברור, מה שאמר עליהם דאנן כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם, הכוונה בזה, שבעולם האמת לא מחשיבים אדם לפי מידת

נעימים לרגע ומוסיפים יופי בלבד, העתיד המאושר יבוא על ידי כל יגיעה ויגיעה המשארת את רישומה באדם עצמו שתלמודו בידו, והוא ההישג הגדול ביותר המעותד אל האדם לעולם הבא.

וכמה נפלא להבין את דברי הירושלמי בברכות [פרק ט הלכה ה] רבי יונה בשם רבי יוסי בן גזירה, כל פיטטיא בישין ופיטטיא דאורייתא טבין.

כל דברי התורה טובים, גם פטפוטים יש בהם טעם, כלומר, גם דברים שאינם קולעים אל האמת אם באו מתוך רצון ועמל הרי הם דברי תורה יקרים. וכבר כתב בפירוש מחיר יין על מגילת אסתר שחיברו הרמא בזה"ל 'ואם חס ושלוש שלא אכון אל האמת בשום פנים' ו'לא בדבר אחד ממנו' מכל מקום אסמך דעתי באומרם ז"ל כל חרשיא ... ופטטין דאורייתא טבין, ובזה אני אומר אף אם לא אכון המאמר הזה כלל, מכל מקום לא אצא מכלל פטפטיא דאורייתא טבין עכ"ד.

שאדעתיה דהכי אפקיד אצלו, וכן הבין הסמ"ע ומסיק להלכה דאי ידעינן שמקפיד אסור אמנם בש"ך מאריך לפסוק כהמרדכי דאע"ג דמקפיד שרי מצד לא יבוזו לגנב.³

ואף דהמרדכי קאי על הסוגיא דמיירי בספר תורה כפשוטה וגם לשון התוספתא 'שונה פרקו' עדיין אין לנו ראיה מוכרחת דרך ע"ז מיירי. והנה אם נצא מנקודת הנחה שמותר בכל אופן היינו גם בחידושים המתחדשים לחבירו צריך ביאור הגדר בזה, ונראה להציע ב' צדדים א' שגם מה שמתחדש לחבירו הוא בגדר תורת ה' ולא שייך לו בעצמו וכעין הא דאיתא⁴ כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נמסר למשה מסיני או ד"ל שריבוי התורה והפצתה הנגרם ממנו אין בכוחו לאסור וכעין עשה דוחה ל"ת דהאיסור נדחה מחמת גודל המצווה⁵ וצ"ע.

כל האמור עד כה הוא להעתיק וללמוד בעצמו אמנם אם יש למי שמחדש בתורה זכות ממונית בחידושים שחידש לאסור לאחרים להדפיס או להנות מממונו⁶ נחלקו בזה גדולי הפוסקים מדורות עברו, הנה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א ס' מד כותב לדבר פשוט "דזה ודאי שספר חדש שמדפיס מחבר וזכה שדבריו מתקבלים על פני תבל פשיטא שיש לו זכות בזה לעולם" ומנמק דבריו ש"אם מחדשים איזה מלאכה אינו רשאי אחר לעשות כן בלא רשותו ולא יהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם" וממשיך שם שזכות זו עוברת בירושה, אמנם בשו"ת בית יצחק יו"ד ב' ס' עה חולק ודעתו דאחר שכבר הדפיס המחבר את ספרו וכיסה את הוצאותיו יכול כל אחד להדפיסו ומנמק "דהתורה נאמר בה מה אני בחינם אף אתם בחינם ואין התורה קרדום לחתוך בה" וממשיך דיש לאסור רק מצד דינא דמלכותא ולא יותר מזה. ומבואר דאין לו זכות ממונית בחידושי⁷. ונראה שהשו"מ אינו חולק על מה אני בחינם אלא היות וזו זכות ממונית לא נאמר ע"ז מה אני בחינם וכי חייב להפקיר ממונו משום מה אני בחינם וז"פ.

אחת ממעלות כתיבת חידושי תורה היא שקיעות בלימוד הנגרם מזה ובמעלת דבר זה יש להביא מספר מגיד משרים ממרן הב"י שאמר לו המגיד "כי אילו היית יודע כמה עולמות מתפסדות על ידך בעת שאתה מפסיק מלהרהר בדברי תורה לא היית מפסיק אפילו רגע אחד" ודבר שפתיים אך למחסור.

ההצלחות שלו, לפי מידתו עד כמה זכה לכוון אל האמת, לא כך, אלא בית שמאי ובית הלל שניהם שוים, ועל זה הוסיף ואמר, ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, כלומר, תלמודו בידו, לא הישגים, לא סיפוקים והצלחות, אלא עד כמה שהתייגע להיות תלמודו בידו, זהו שכר יגיעה אתה נוטל.

המהרש"א שם פירש עוד מה שאמרו תלמודו בידו, בידו דייקא, דהיינו אותם הלימודים שאדם ערך אותם בידיו על הכתב, שתלמודו בידו. כי 'הלימוד הבא מכתובת יד, הוא עיקר הלימוד שעושה בו רושם', עכ"ל. וכאשר נראה את דבריו לאור הדברים האמורים, נבין שהאפשר הגדול בעולם האמת, עליו ניתן לומר 'אשרי מי', אותו האפשר בא אף ורק לפי מידת העמל והיגיעה, אותם דברי התורה שעמל בהם להבינם לקנותם ולעורכם על הכתב, הם אלו שיתנו לו את האפשר הנצחי לעתיד לבא. התכלית הוא החריטה באדם עצמו, ללא קישוטים נלווים, ההצלחות וההישגים הם

הגאון רבי מרדכי יונתן וייס שליט"א

גדרי בעלות על חידו"ת

לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב. (משלי ו ל) ובילקוט (משלי רמז תתקלח) איתא דאין לבזות למי שגונב דברי תורה ומעתיקן. וכי תימא שזה רק בדיעבד אבל לכתחילה אין לעשות זאת, לא כן הוא כי בתוספתא פ"ז דב"ק א' ז' גנבין הם יעו"ש עניינם מגונב דעת עד גונב נפשות והמשך דברי התוספתא כך הם אבל המתנגב אחר חבירו והולך ושונה פרקו אע"פ שנקרא גנב וזכה לעצמו שנאמר לא יבוזו לגנב וכו' ונמצא שבעתים ישלם סוף שמתמנה פרנס על הציבור וזכה לאחרים עיי"ש עוד, ומבואר דאין בזה פגם כלל¹. וברם יש לבאר במאי קמיירי כאן אם בשונה פרקו כפשוטו כלומר שלומד את התורה הפשוטה חומש משנה וגמרא מחבירו כי הוא עצמו יודע אינו דברים אלו וקמ"ל דשרי להקשיב לו או ד"ל דז"פ דשרי וכי התורה שייכת היא לו אלא מיירי בחידושי תורה המתחדשים לחבירו ושגם זה בכלל ההיתר וצ"ע באמת מנין לנו להתיר זאת.

במרדכי ב"מ אות הביא מספר המקצועות בהא דאי' בגמ' שם כט ב המפקיד ס"ת אצל חבירו גוללו כל יב חדש ולא יקרא בו בתחילה. פי' רב יהודאי גאון כשם שאסור לקרות בו כך אסור להעתיק ממנו אפילו אות אחת שלא ברשות משום דמרע ליה לפקדון וה"מ בבור ועם הארץ אבל חבר ות"ח² מותר לקרות בו ומותר להעתיק ממנו ואפילו לכתחילה שלא ברשות והוא שאין לו כיוצא בו ועיי"ש הטעם שלפי שכשהפקידו אצלו יודע שהוא חבר וילמוד בו ואדעתא דהכי הפקידו אצלו וכמו מעות מותרין דמותר להשתמש בהם ושמה הטעם משום דאי' במדרש לא יבוזו לגנב וכו' שאין לבזות למי שגונב ד"ת ומעתיקן. ברמ"א חו"מ ס' רצב סעי' כ' כתב וכמו שאסור לקרות כך אסור להעתיק וה"מ בעם הארץ אבל שאין לו ספר כיוצא בו מותר לקרות ולהעתיק ממנו כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו. ומשמע שפוסק דלא כהמרדכי שמתיר גם בלא הטעם

¹ צע"ק הלשון "אע"פ שנקרא גנב" ואולי עדיף לבקש רשות בכל גווני.

² ויש לדעת אי ת"ח בזמנינו לענין זה.

³ וא"כ לכאול' לד' הש"ך גם באינו ת"ח מותר.

⁴ עי' מגילה יט ב ומדרש רבה ויקרא כב א.

⁵ וכעין זה כ' שם ברמ"א דמי שיש לו ספרים ואינו רוצה להשאילם, כופין אותו ובלבד שישלמו לו אם יהיה נזק ובביאור הגר"א ציין לדיון כופין על הצדקה. – לד' הסמ"ע לכאול' קשה הרמ"א מיניה וביה דאם כופין למה דווקא בת"ח ואינו מקפיד וצ"ל דרבים שאני ודוק שו"ר שכ"כ בפתחי חושן חלק ג' פרק ה' הערה מט.

⁶ לאפוקי' הדיון לעיל שאין בו הפסד ממון, וראה בשו"ת משיב דבר ח"א ס' כד שנוקט שיש זכות ממונית למחבר להוריש וכו' אך אסור לו לאדם מן העולם וזוק בהגדרת הדברים.

⁷ מחלוקת זו היא גם בזכויות יוצרים כללית ולא דווקא בחידו"ת ובמאמר זה התמקדנו בחידו"ת.

בתיבת חידושי תורה - למעיישה...

נתכבדתי לכתוב כמה מילים קצרות בעידוד כתיבת חידושי תורה...

לפניכם כמה טיפים קצרים (מתנצל על השפה "נורמלית" והפחות מכבדת שכן הורגלתי, בתקווה שלא ילמדו ממני...)

דבר ראשון: מצינ'ג- קרי לרמ!!! זריק לכתוב חידושי תורה מתוך לרמ של יצד... כלומר ככה: אם אתה חייב לכתוב סיכום או חבורה תוך שלושה ימים זה יקרה תוך שלושה ימים... ואם אתה תהיה חייב לכתוב תוך שבועיים יהיה לך חבורה תוך שבועיים... ואם פצט בשנה יוצאו קובץ תורני ורק פצט בשנה אתה תצטרך לכתוב שטיקל תורה... יהיה לך חבורה פצט אחת בשנה... אבל זה לא רק זה!!! אם יבקשו ממך לכתוב חבורה תוך שבועיים... אני כבר מכין אותך שבסוף הראשון לא יהיה לך מה לכתוב... אתה פשוט תכנס ללחץ וליאוש... אין אין... אין מה לכתוב... ואז שבסוף השני כתאם תהיה לך איזה קושיה... אבל מה יש לי מזה... זה רק קושיה טובה... ופתאום שלושה ימים לפני התאריך הסופי יבדוק לך איזה מהלך מצניין... עד שתכתוב אותו זה יהיה כבר ביום וחצי האחרונים... ובליזה האחרון אתה תשאר עד כל הליזה... כי כל כמה דקות יקפוצ לך עוד משהו נוסף להוסיף על הכתבה... וזה תמיד ככה ואף פצט זה לא נראה אחרת!!!!

ככה זה גם בן אדם שטוען ש"הוא זריק לחשוב על זה הרבה..." אין בעיה... אתה רוצה לחשוב הרבה?? כמה? כמה ימים?? שלושה ימים!!!! אותו אחד במשק שלושה ימים לא חושב על זה בכלל... לא שהוא לא חושב אלא שהוא לא מצליח להציג ליושב הדעת ולהקליף את כל הצדדים... ואז בשעתיים האחרונות הוא פשוט נצמד לפניה ונאלץ לכנס מטבחון... ואז הוא חושב במשק שעתיים טוב!!!! לא הרבה אלא טוב... ואז הוא מקבל החלטה... כק שאין שום הבדל למעשה בין אדם שקיבל יומיים לחשוב לבין אדם שקיבל חודשיים לחשוב... בסופו של דבר אין כזה דבר לחשוב הרבה... יש לחשוב טוב!!!! ולחשוב טוב זה שעתיים של לרמ!!! שעתיים שהמוח נכנס לריתוק בייחוס לנולד הזה וסמ מתקבלות ההחלטות...

נקוט האי כלל בידק: לא זריק לחשוב הרבה!! זריק לחשוב טוב!!!

על אותו מקל: בשביל לכתוב שטיקל תורה לא זריק הרבה זמן... זריק הרבה לרמ!!! ולכן ככל שתצמיד את עצמך לקיר ותכריח את עצמך לכתוב שטיקל תורה עד יום חמישי בערב וכדו' זה יקרה... ואם לא יהיה לזה תאריך סופי זה לא יקרה...

ופה!!!! פה זריק את הצורה של הציבור... פה זריק צוף ציבורי כמו צלון שבוצי שיוצא ואני חייב לשלוח מאמר או חידוש עד!!! עד יום שלישי בערב... עד יום רביעי בערב... רק ככה זה קורה...

אני יכול להציג את עצמי מניסיון אישי... זיכני ה' להוציא מדי שבוע צלון שבוצי... ואני כותב הרבה חומר... לא הרבה אלא המון... ואני יודע להתחיל ולסמור מאמרים בזה אחר זה...

גם לפני שהוצאתי את הצלון הזה היו לי כל מיני תוכנות וחידושים נחמדים... אבל שטיקל תורה אחד!!!! אחד לא כתבתי... אפילו אחד לא... איך אתה מסביר את זה???

בטח שלא... כשאין דעד ליינ (סליחה על הביטוי הזניין) אין לרמ!! כשאין לרמ חסר ברק במוח... חסר את החדות והבהירות... ומה אתה חושב... את השורות האלו שאני כותב... כבר ביקש ממני לפני שבועיים לכתוב... וכתבתי... מתו?? ביום חמישי פרשת עקב אחה"צ... כן... רק אז זה קורה!! וכבר אין זמן... עוד שניה זריק להוריד לדפוס...

- -

וצוד מילה אחת אחרונה: מניסיון אישי: אנשים קוראים מה שאתה כותב!!!! גם אם הם לא מבינים הם קוראים... אתה מאוד רוצה לאמת את זה?? תכתוב פצט אחת שטויות... ואז תקבל את המבול... מה נעשה... אנשים מבינים רק כשיש ביקורת... האם זה נכון?? האם זה ראוי?? לא!!! אם אתה רוצה לשנות את המצב אתה מוזמן להיות החלוץ... זה שמציג ומחמיא על כל אחד שכותב טוב... אבל תכל'ס... זו המציאות... גם כשכתבתי מאמר טוב שהיו לו הרבה תגובות נלהבות... אבל תמיד התגובה הראשונה היתה התגובה הביקורתית... כך שאם כתבת משהו טוב ולא קבלת מחמאות... אתה בחברה טובה...

אבל בא נחליט יחד שאנחנו לא מוכרחים להיכנע לנתון הזה... בא נחליט שמהיום אנחנו מחמאים אחד לשני על "יטחה נאה..." על שטיקל תורה טוב... ואני אגלה לך סוד כחוס: מהיכרות אישית עם כמה תלמידי חכמים מובהקים... מסתמן שגם הם בני אדם וגם אליהם ניתן ללכת בסוף דרשה ולהעיד להם ישר כח... הדברים היו נפלאים...

וצוד מילה אחרונה: שטיקל תורה לא זריק להיות חידושים שלא שמעתם אולם... מסתמן שאם תכתוב סיכום טוב בהלכות תערוכת בסוליה דנ"ט בר נ"ט... או סיכום מתומצת בבסיס לדבר האסור... יתכן שברור הקוראים יהיו הדברים מאירים ומחממים כנתינתם מסיני... תהיה ראוץ... רוב האנשים בחזקת שלא למדרי בקיאים ברוב המושגים הכי פשוטים... כך שיש לך תמיד מה להוסיף... אין צורך בליינע אותנו באיזה צ"צ בצומק תורני הסוליה שדווקא זה מסבך אותנו... עצם סיכום הסוליה ודינים הצולפים זה בשיטתו מאל ומעבר... בינה זאת...

ואסיים בהכרת הטוב מצומק צומק לבידידי ורצי הרה"ק ר' אורי שרגל שליט"א שמתמסר מאל ומעבר לטובת ליניון "אז נדברו..." מי יודע כמה מאמרים כתבתי רק בזכות המחמאות שלו... אבל יש עוד כמה אפרכים שלא יזיק להם מחמאות כאלו... מי יצפה את זה אם לא אנחנו...

הם גם זריכים את זה...

מעלת כתיבת חידושים

כבר ידוע ומפורסם גודל מעלת כתיבת חידושי תורה, וכמה מעלות טובות יש בזה הן מצד שעי"ז מתבררים ומתלבנים היטב הדברים, והן מצד קיום התורה שהדברים יעמדו ימים רבים ולא תפגע בהם השכחה, אולם כל זה כאשר כותב לעצמו, אך טובה כפולה ומכופלת יש במי שכותב חידושים ומפרסמם ברבים, שעי"ז הוא מברר הדברים יותר עד שיהיו הדברים ראויים לעלות על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן ולהתבדר בבי מדרשא.

ובאו הדברים בכתובים בדברי רבותינו שהאריכו בכל זה הרבה, וכגון מש"כ היעב"ץ בספרו מגדל עוז בזה"ל, דרך הכתב יוכל האדם לבחון בו במקום המשגה או חסרון שלימות בראיית העין ובינת הלב בטרם יוציאנו מתחת ידו וירגיש יותר במקום הצריך תיקון ויחפש בחורין ובסדקין לכל אשר ימצא שם בדקים, ויחזקם ויחצצחם וישיבם חלקים, מה שאין כן בדברים שבלב שאין חוש הראיה שולט בו לא יעמוד כל כך על מקום השגיאה והמכשול שיתקנו היטב כל דרכו. ועוד הוסיף שם היעב"ץ דאם כותב חידושים ומוסרו לרבים אין קץ לשכרו צדקתו עומדת לעד בודאי אין הרבצת התורה גדולה מזו זכות הרבים תלוי בו כי יעמיד תלמידים הרבה ישוטטו רבים ותרבה הדעת את ה', עכ"ל.

והמהרש"א בחידושי אגדות (ב"ב י:) כתב על מה שאמרו בגמ' שם שהיו אומרים אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו כו'. יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים, עכ"ל.

וגם מצד התיקון בעולמות העליונים האריכו בספרים הק' הרבה, די לנו אם נביא מדבריו של רבינו הפלא יועץ בערך חידוש וז"ל, ידוע מעלת המחדש חדושי תורה שהוא חשוב מאוד בשמים ממעל עד שאמרו בזהר הקדוש שבונה שמים חדשים ועליו הכתוב אומר "לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון" שערים המצוינים בהלכה "עמי אתה" אל תקרי עמי אלא עמי, שנעשה שותף להקב"ה וכו', והוא תיקון גדול לכל עוון ולכל חטאת וכו', וכל אשר יחדש יכתוב ידו בספר ואל יהי בז להן וכן יכתוב ידו כל אשר ישמע דבר חדש שהרי כתבו המפרשים שעכשיו שאין בית המקדש קיים ואין קרבנות הכותב חדושי תורה מכפר עליו כאלו הקריב קרבנות ואסמכוה אקרא (תהלים פרק מ') "עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי" וכתבו גם כן שעתיד אדם לתן את הדין על שגלו לו חדושי תורה ולא כתבם, שלא גילו לו אלא על מנת שיכתבם ויהנו ממנו ולמטי ליה הנאה שיהיו שפתותיו דובבות בקבר, ומי יתן והיה שיכתוב אדם כל אשר שומע חדושי תורה מילדותו והיה יכול לעשות טוב מדברים מתוקים מדבש ונחמדים מזהב, עכ"ל.

מעלת כתיבת חידושים באופן שעל ידם ישוטטו בהם רבים ותרבה הדעת

והנה כבר נתבאר שמלבד המעלה הגדולה שיש בכתיבת חידושים מצד הלומד עצמו, עוד יש מעלה גדולה בכתיבת חידושי תורה בגליונות היוצאים לאור בשכונתנו מדי שבת בשבתו שבזה לענ"ד מתחזק קיום התורה ומתרבה הדעת ע"י שרבים דשים בהם ואף שיחת חולין של תלמידי חכמים עוסקת בעניינים הנכתבים, מלבד התועלת שיש בדיבוק חברים שבא באופן היותר נעלה, וגם יש בזה תועלת בהעמדת אתרא הדין כמקום תורה.

ונראה להוסיף הערה בהן עניינא וללמוד שהחיוב לחזק את קיום התורה ולהגדיל תורה ולהאדירה הוא חיוב שהוא בעיקר מצוות תלמוד תורה, דהנה מצינו ענין מחודש במצוות תלמוד תורה יותר משאר מצוות, ששייך בזה הסכם ישכר וזבולון, (עי' רש"י דברים פל"ג פ"ח) ובבמדבר רבה פרשת

נשא פרשה יג', ועי' בגמ' סוטה כא בכל זה. וד"ז נפסק להלכה בטור ובשו"ע יו"ד רמ"ו סע' א' שכל שם את חובת תלמוד תורה, וכ' עוד שמי שא"ל לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. והגיה ע"ז הרמ"א דעי"ז יתחשב לו כאילו לומד בעצמו, ויכול אדם להתנות עם חבריו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו.

והנה ממש"כ הטור והרמ"א ד"ז בהל' תלמוד תורה נראה שיש כאן ענין מיוחד בתלמוד תורה יותר מבשאר מצוות, דנראה מדבריהם דד"ז שמחזיק תורה הרי הוא עולה לו במקום מצוות תלמוד תורה ידידה, מה שלא מצינו כן בשאר מצוות שאם אדם אינו יכול לקיים איזה מצוה הרי שמוטל עליו להחזיק ידי המקיים מצוה זו, ויותר מכך מצינו שע"י שמחזיק תורה נחשב לו הדבר כאילו הוא למד בעצמו, דכן מפורש בטור שכתב דע"י שמחזיק תורה יחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו, והלבוש שם כתב מקור לזה דבלימוד התורה כתיב כי הוא חייך וגו' ובהחזקת תורה נמי כתיב עץ חיים היא למחזיקים בה וגו' עכ"ל.

ועוד יותר מצינו שמי שמחזיק לומדי תורה מלמדים אותו בשמים את התורה, כן ראיתי מביאים מהרוקח בספרו סודי רזא וז"ל מי שהיה נותן בחייו ללומדי תורה וגומל חסד עמם אף על פי שהוא עם הארץ כשמת מלמדים אותו עכ"ל, והביא דבריו בספר מעיל צדקה סימן אלף תש"ה, וסיים שם בזה"ל, ודין הוא כיון שהוא טורח להמציא ממון כדי שילמדו אחרים נחשב כאילו גם הוא למד, ולכן כשנפטר מלמדיו לו תורה כדי שלא יצטרך לחזור בזה העולם לקיים מה שנאמר והגית בו יומם ולילה, עכ"ל. וכ"כ החיד"א בכמה מקומות, והגרי"א מקובנא במאמר עץ פרי הארץ בזה וע"ע בפרשת דרכים סוף דרוש כ"ד. ויש עוד כמה נ"מ להלכה שמפורש יוצא מהם שהמחזיק תורה חשוב כמי שלומד תורה ממש, עי' בברכת שמואל קידושין סי' כ"ג, וכ"כ בשדי חמד ח"ב מערכת ו' כלל ט"ו ד"ה ובענין. וד"ז הוא חידוש מיוחד במצוות ת"ת יותר משאר מצוות.

גדר חדש במצוות תלמוד תורה

ונראה בזה דבר מחודש ביסוד מצוות ת"ת, ובהקדם יש לעיין בצורת סדר דברי הרמב"ם שפתח את הלכות ת"ת בפטורים ממצוות ת"ת, ולאחמ"כ בהל' ז' החל הרמב"ם לכתוב שכל איש ישראל מחויב ללמוד תורה ביום ובלילה, גם התחיל בחובה ללמד לאחרים קודם שפירש את החיוב ללמוד בעצמו, והוא טעון ביאור. עוד זאת צ"ב דהנה יש מהראשונים שמנו את המצווה ללמוד ואת המצווה ללמד כב' מצוות נפרדות, אבל הרמב"ם מנאם במצוה אחת, וצ"ב אמאי, הא הו"ב מעשים שונים הנלמדים מפסוקים שונים. עוד זאת חזינן שהרמב"ם נקט לחיוב תלמוד תורה מקרא דוהגית בו יומם ולילה, והך קרא אינו אלא מדברי קבלה, ואמאי לא נקט הרבה מקראות שבתורה העוסקות בחיוב ת"ת כגון קרא דודברת בם ועוד.

ועי' עוד בדברי הרמב"ם שאם לא לימדו אביו ה"ז חייב ללמד את עצמו משיכיר, וזה צ"ב מהו שחידש הרמב"ם שחייב ללמד את עצמו, הלא פשיטא הוא דאין החיוב תלוי בלימדו אביו או לא, אלא כל אדם מחויב בתלמוד תורה, ומהו שכתב הרמב"ם חידוש מיוחד במי שלא לימדו אביו, גם צ"ב הלשון חייב ללמד את עצמו, הלא לכאורה עיקר החיוב הוא במעשה הלימוד, ומהו שכתב הרמב"ם חייב ללמד את עצמו. ולכאורה המכוון בזה שמלבד מצוות לימוד התורה יש מצוות ידיעת התורה, אלא דדעת הרמב"ם מבוארת שהכל הוא מכלל מצוות ת"ת, שהרי לא חילק הענין למצוות שונות, אלא הוא פרט במצוות ת"ת, וא"כ תתעצם הקו' מדוע נכתבו פרטי המצוה קודם שנתבאר עיקר המצוה.

אשר מבואר מכל זה דמצוות ת"ת אין עניינה מצוה על גוף המעשה דלימוד התורה אלא עיקרה מצוה לקיום התורה, ומכלל זה נצטווה האדם ללמוד בעצמו כפי יכולתו, וללמד את עצמו כדי לדעת את התורה, וללמד את בנו, וללמד תלמידים, וכל דבר שהוא גורם שתתקיים התורה בבני האדם. ומלבד זאת איכא מצוה נוספת שהיא מצוה מדברי קבלה מקרא דהגית בו יומם ולילה, ומצוה זו היא על מעשה הלימוד.

ע"י בנו מאחר והוא נבון ממנו, א"כ א"ש דמחויב לדאוג שבנו ילמד ולא הוא. וע"י בשו"ע הרב פ"א מת"ת ה"ז שכתב ע"ד הגמ' הללו דהטעם שמחויב שבנו יקיים מצוות ת"ת ולא הוא הוא מפני שגם הוא מקיים את מצוות ת"ת, והן הן הדברים.

והנה בטעמא דהאשה פטורה מללמד בנה כתב הרמב"ם ע"פ הגמ' בקידושין דכל החייב בת"ת חייב ללמד אחרים, וראיתי מדקדקים שהיה לרמב"ם לכתוב הטעם משום שכל הפטור מת"ת פטור מללמד לאחרים, שהרי אתא לאשמועינן החידוש לפטור אשה מת"ת ולא לחייבה. ונראה שלפמשי"ת עיקר הפטור אינו היקש בעלמא שכל שישנו בזה ישנו בזה, אלא הוא סברא דהמצוה דת"ת ללמוד וללמד היא אותה המצוה, וממילא אשה שהופקעה ממצוות ת"ת הרי היא פטורה מללמד, אשר בזה יבואר דהרמב"ם כתב דבריו מצד החיוב ללמוד, משום שא"י היקש שהפטור מת"ת פטור מללמד, אלא כוונתו לחדש גדר במצוות ת"ת שכל החיוב ללמד הוא בכלל החיוב ללמוד, וממילא אשה פטורה.

ואף שהדברים מחודשים ביותר לא נמנעתי מלכותבם משום ששו"ר דבעיקר היסוד מוטו כן משמיה דהגר"ח מברסק בביאור ענין יששכר וזבולון [ע"י בספר משכנות אפרים שבת ס' ל"א להגר"ר אפרים בורדיאנסקי זצ"ל שהביא ששמע כן מהגר"ר מנחם צבי אייזנשטאט זצ"ל מוורשא בעמח"ס זכרון יצחק על הרמב"ן עה"ת ששמע כן מהגר"ח] והוכיח הגר"ח לזה גם מהא דמבואר דאם היה בנו ממולח בנו קודם.

ואם כנים הדברים ששייך קיום מצוות תלמוד תורה ע"י החזקת תורה, קל וחומר בן בנו של קל וחומר הוא במי שמגדיל תורה ומאדירה ע"י שכותב חידושי תורה ומפרסמם באופן שע"י מתחזק קיום התורה, ומקיים בזה מצוות תלמוד תורה בהידור, שמלבד התלמוד תורה ידיה שמתקיים על ידי זה, עוד הוא מזכה אחרים ומרבה חיילים לתורה והוא שותף בהעמדת מקום תורה, והיא היא גוף מצוות תלמוד תורה, ויהא רעוא שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה.

ובזה יתבאר דברי הרמב"ם שמנה הכל למצוה אחת, כיון שבין כשהאדם לומד בעצמו ובין כשהוא מלמד אחרים, ובין כשהוא לומד בשבתו ובין כשהוא בלכתו בדרך, ובין את עצם הלימוד ובין המצוה ללמוד ולדעת את התורה, כל אלו הדברים מצוה אחת הם לקיים התורה בלבם ובלב אחרים, ולכן פתח הרמב"ם במצוה זו ובכל המסתעף הימנה היינו הלימוד לאחרים, ורק לאחר מ"כ כתב את החיוב שהוא מדברי קבלה שזה על מעשה הלימוד.

ומכלל מצוה זו לא נאמר רק לקיים התורה באופן של לימוד לעצמו ולאחרים, אלא אף מי שאינו יכול ללמוד או משום שאינו יודע, עדיין שייך הוא בעיקר המצוה של קיום התורה, ולכן מחויב הוא לקיים התורה ע"י שיחזיק בה בממונו, והן הן הדברים המפורשים בשו"ע שמי שא"ל לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים, ובזה יתבאר דברי הרמ"א דע"י יתחשב לו כאילו לומד בעצמו, והיינו משום שמקיים בזה את עיקר מצוות תלמוד תורה שעניינה לקיים התורה, ואף שקיום המצוה בגופו עדיף מכמה טעמים, מ"מ גם בזה יש את ענין ומהות המצוה לקיים התורה.

ונראה דזה שורש הענין שמצינו במצוות תלמוד תורה את ענין ההסכם של יששכר וזבולון מה שלא מצינו כן בשאר מצוות, דנראה דנתחדש בזה דהמחזיק בתורה אין כאן מצוות צדקה, אלא מצוות תלמוד תורה, דאחד מאופני מצוות תלמוד תורה הוא במה שדואג שאחרים ילמדו תורה, והוא מחודש.

הוכחות ליסוד זה בגדר מצוות ת"ת

והנה כל יסוד זה מוכרח מהמבואר בקידושין כט: והכי קי"ל להלכה ברמב"ם פ"א מת"ת דהיכא דהיה הוא ללמוד ובנו ללמוד אם היה בנו חכם ונבון ומשכיל ממנו הרי בנו קודם לו, והוא תימה, איך יבטל ממצוות תלמוד תורה בשביל בנו, והוא הוי מצוות שבגופו והוא מחויב בזה לעצמו, ומה בכך שבנו חכם ונבון ומשכיל, סו"ס ע"י החזקת תורת בנו הוא מפסיד את מצוות תלמוד תורה ידיה, וגם לא מצינו כן בשאר מצוות.

אכן להמבואר דגם בהחזקת תורה יש קיום מצוות תלמוד תורה, א"ש דכיון דע"י החזקת בנו הוא אינו מתבטל מקיום מצוות ת"ת, שהרי הוא גורם בזה שתתקיים התורה, ואדרבה מתקיימת היא יותר

הוצאות הדפסת גליון זה נתרמו להצלחת התורם החפץ בעילום שמו

הוצאות הדפסת גליון זה נתרמו לרפואת הבחורה גיטה בת רחל לרפ"ש

נידון א'

מעשה באברך שכתב מאמר תורני בגליון, ולאחר זמן התחרט והחליט כי אינו מעוניין בפרסומו, ויש לעיין אם יש ביד המערכת בעלות לפרסם את מאמרו גם כאשר אינו מעוניין בזה.

והנידון בזה דהנה כבר דנו הפוסקים בדין גניבת יצירה, דהיינו לא דבר שהוא ממשי אלא דבר שהוא בגדר רעיון, האם מותר לאחר להשתמש בו, ובזה תליא כל הנידון אם מותר להשתמש בתוכנות פרוצות וכו' במקום שאין בזה משום היסג גבול של הבעלים.

ואי נימא שיש בעלות על היצירה, יש לדון דלאחר שנתן את המאמר שלו למערכת נחשב שהמאמר כבר שייך למערכת ויותר אין לו את הזכות למשוך את מאמרו.

מאידיך יש לומר שכל נתינתו היא על דעת שהפרסום יהיה על דעתו ואם ישנה את דעתו תשאר לו הזכות לבטל.

גם אחרי צד זה יש לדון עוד שלפעמים רוצה לבטל את הפרסום לאחר שכבר נעשתה עריכה למאמר או לאחר הדפסה, וקקשה לומר שיש לו בעלות לומר שגם לאחר ההדפסה יוכל לעכב את פרסום העלון.

ואולי צריך לומר שגם זה חלק מהנתינה על דעת שאם ירצה לבטלו בצורה שלא תזיק למערכת יוכל לבטל ועי' בזה.

נידון ב'

אברך כ' מאמר ושלח למערכת להקלדה, ואחר שקיבל את הקובץ לתיקונים, החליט לפרסמו רק במסגרת קטנה בקרב בני משפחתו ולא בתפוצה הגדולה כמו שיש לגליון, ויש לעיין אי נימא בנידון הא' שגם אחר שמסר את המאמר למערכת יש לו בעלות על היצירה של המאמר, יתכן שלאחר שהוקלד המאמר דינו יהא כמאמר שהודפס וכו' שאז לא יכול לחזור בו.

אמנם יש לעיין אם על דעת עצמו החליט שלא לפרסם ולא שלח את הקובץ חזרה מתוקן, האם ניתן לחייבו בתשלום עבור ההקלדה, והנידון בזה הוא דמחד הרי הוא נהנה ממה שהקלידו לו ומאידיך יש לדון אם יש מחירון להקלדה קטנה שנעשית במערכת, ובדר"כ מערכת שמחזיקה קלדנית התימחור יהיה לפי שעות וכו', ואם ההקלדה נעשית ע"י חברי המערכת יתכן לומר שהיא כמו תיקונים קטנים שלא מקפידים עליהם בדר"כ, וא"כ כיון שחלק המערכת שמקלידים א"כ נתגלה שאין זה דבר שלוקחים עליו תשלום וא"כ אין כאן דין נהנה, ויש לעיין.

נידון ג'

יש מקומות בהם רגילים לתת את הגליונות לאנשי התפוצה בדואר, או לאנשים החשובים להביא להם את הגליונות ע"י הנחה בתיבת הדואר, ויש לעיין במקום הניחו בתיבת הדואר ואח"כ שמו לב שחסר גליונות, או שהייתה טעות שמחמתה המערכת מעוניינת לגנוז את הגליונות, ויש לעיין אם לאחר שניתן הגליון בתוך תיבת הדואר של הנמען קנאו ושוב אסור להוציא מתביבת הדואר או שכיון שניתן לומר שע"ד כן לא ניתן, מאידך במקום שלא היה צפוי כלל שירצה להוציאו וכגון שיצא קובץ מורחב ומעודכן ורוצה לקקחת את הגליון הלא מעודכן יהיה אסור משום הבעלות של בעל התיבת דואר, [ואין לומר שזה אינו משתמר שלעיתים הניח את הגליון עמוק בתוך הדואר ולא ניתן להוציאו בצורה סבירה רק ע"י כלים שמשתמשים בהם הגנבים.. וא"כ הוי משתמר].

"ולמדתם אותם את בניכם לדבר במ שבבתך בביתך... וכתבתם..." (דברים יא, כ)

הרמב"ם מבאר את התועלת הרוחנית בראיית המזוזה ז"ל: "וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ברוך הוא ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן וכו' (הל' מזוזה פ"ו הי"ג).

יש להבין: הלא עוסקים אנו במי שמקיים את מצוות "ודברת במ שבבתך בביתך בדרך" (כדלעיל פ' ואתחנן), היינו אפי' במי שדבוק בתורה בכל רגע נתון. א"כ ודאי שזוכר את הקב"ה, ולשם מה צריך הוא תזכורות בדמות תפילין בראשו וזרועו ומזוזה בפתחו.

התשובה היא: אמנם שייך להיות שקועים בדברי תורה יומם ולילה, ברם האדם הוא אדם, ויצרו הרע שוקד להשקיעו בהבלי הזמן ללא הרף. כאן אין לסמוך על הלב והמוח כי לא יסיחו דעתם לרגע מן האמת הצרופה, אלא יש צורך בתזכורות קבועות שאינן נתונות לשינויים.

כיצד?

ע"י כתיבה!

בתפילין כתובים פרשיות המורים על יחודו של ה' ואשר לו הכח והממשלה וכו', וע"י הנחתם יזכור לשעבד להקב"ה את הנשמה שהיא במח ואת הלב מקור התאוות והמחשבות (שו"ע או"ח סי' כ"ה ס"ה).

ובפתח ביתו זוכה הוא לתזכורת נוספת, בטרם נכנס אל ביתו ואל משפחתו, ובטרם יוצא אל הרחוב הגשמי.

וז"ל המשנ"ב (סי' א' סק"ד): "וכתבו בשם האר"י ז"ל שיצייר שם הוי"ה תמיד נגד עיניו... ויש שהיו רגילין מחמת זה לעשות מנורות של קלף מצוירים להניח בסידורים וכתבים בהם שויתי ה' וגו'... והטעם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימת השם" עכ"ל.

... ..

זוהי אחת התועלות המיוחדות שיש בכתיבה: קיום הדבר לאורך זמן.

ועל כן כאשר מבקש שלמה המלך להגדיר ולהמחיש דבר שאין לשכוח אותו, משתמש הוא בביטוי "כתבם על לוח לבך" (משלי ג, ג).

ועיין בספר פלא יועץ אשר הקדיש פרק מיוחד העוסק במעלת הכתיבה, ובפרט בחידושי תורה, וכמש"כ הספר חסידים סי' תק"ל כי אין הקב"ה מגלה לאדם חידו"ת אלא בכדי שיכתבם, עיין שם.

ואת זאת יש לדעת: כתיבה מועילה לא רק לזיכרון (לרשום מלשון "רושם", כי ע"ז הדבר נחקק היטב בזכרון), אלא אף להבנת הדברים, שכן לא ניתן לכתוב מה שאין מבינים, וע"י המאמץ בשעת הכתיבה קונים בהירות בסוגיא.

ומי לנו גדול בדורינו כהגר"ח קנייבסקי זצוק"ל אשר עמל וגרס באורייתא בשקידה עצומה, ובכל זאת הקדיש את זמנו ומחשבתו בכתיבת ספרים, משחר נעוריו ועד סוף ימיו.

וכמו כן עודד והמריץ לאחרים בכל הזדמנות שיכתבו חידו"ת ולזכות בהם את הרבים, וקיבל ממרן החזו"א שאף מי שלא ידפיס את חידושו, מ"מ יש בזה תועלת לכותב עצמו.

המהרש"א בחידושו מבאר את לשון הגמ' (ב"ב י:): "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", זה לשונו: "יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתבת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים", עכ"ל.

[אגב, אינני יודע אם תועלת זו אשר מזכיר המהרש"א נכונה לגבי הקלדה במחשב, דאפשר שהרושם נעשה ע"י כתיבה דווקא].

... ..

כמובן, אף אחד לא נולד סופר ולבלר, ורק ע"י התירגול ניתן להצליח במלאכה זו.

על כן גם מי שאינו רואה עצמו כמוכשר לכתיבה, ידע נאמנה כי ע"י ההרגל משתפרים עוד ועוד, כל אחד לפי תכונותיו. ואף אם בתחילה נכשל וטעה, יזכור את אשר אמרו חז"ל "אין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהן" (גיטין מג, א).

הבט נא אל ארון הספרים בביתך או בביהמ"ד, וחשוב לרגע כמה הועילו לנו הסופרים והמחברים אשר לא שמרו את חידושיהם ופירושיהם בלבם, אלא נהגו בעין טובה לזכות גם אותנו.

כיצד היינו נראים אילולא העלה רש"י את פירושו המקיפות את הש"ס והתנ"ך עלי קונטרס, הלא ודאי היתה תורה משתכחת מישראל ח"ו.

איננו מתבקשים לכתוב דווקא חידושים ומערכות, אלא כל הבנה וסיכום סוגיא ראויים להיחקק ולהשתמר בכתב למען יעמדו ימים רבים, ואף לזכות בהם את זולתנו. כך בדיוק נולדו ספרי השו"ת השונים, אשר נקבצו במשך שנים רבות תשובותיהם של גדולי הפוסקים מכל הדורות, ומהיום חלק בלתי נפרד מן השלחן הערוך היהודי.

... ..

סיפר לי אברך כי בעיצומה של תקופת משבר, מצא בין ספריו מספר דפים ובהם 'חבורה' אשר כתב מספר שנים קודם לכן. הדבר נתן לו חיזוק עצום ואמונה ביכולותיו, עד כי חזר לעסוק בתורה עם כל החשק והמרץ...

אכן, אין לתאר את הסיפוק בשעה שמצטברות להן חידו"ת וסיכומי סוגיות אשר נקנו בעמל רב!

וכפי שנתבאר לעיל - הקב"ה חפץ כי נכתבם.

וכן אומר ישעיה הנביא בהפטרת השבוע (ישעיה נ, ד): "ה' אלוקים נתן לי לשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר". אומר הנביא: הקב"ה נתן לי נבואה וכשרון דיבור בכדי לדעת לעצמי, ובכדי לעות את יעף - ללמד לאחרים דבר.

בשב"ק נברך את חודש אלול, א"כ אין מתאים יותר מלברך ולהתברך:

- כתיבה טובה וחתימה טובה.

קרא שמיטה לה'

**בעזהשי"ת לאחר שזכינו וגליונות שמיטה הקודמים התקבלו
בהתלהבות ובשמחה רבה.**

**ייצא לאור בעזהשי"ת בקרוב גליון שמיטה ג' אשר
יעסוק בענייני שביעית, פרוזבול והמסתעף,
וכן בתורת רבינו בעל הדרך אמונה זצוק"ל בענייני שמיטה
מתורתם של חכמי ואברכי השכונה שיחי'.**

**תופשי התורה נקראים בזה ליטול חלק ולשלוח מפרי עמלם להגדיל
תורה ולהאדירה.**

ניתן לשלוח עד יום ד' פרשת כי תצא י"א אלול בשעה 14:00.

את החידו"ת ניתן לשלוח למייל: V384383@GMAIL.COM
או להניח בקלסר שליד עמדת 'אוצר החכמה' בביה"כ 'המרכז'.

חידו"ת שאינם מוקלדים יש להקדים ולשלוח עד יום שני ט' אלול.

בברכת התורה
המערכת